Pravo na branitelja po vlastitom izboru u kaznenom postupku

Trgovčić, Monika

Master's thesis / Diplomski rad

2025

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:199:879487

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-21**

Repository / Repozitorij:

Repository Faculty of Law University of Zagreb

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katedra za kazneno procesno pravo

Monika Trgovčić

Pravo na branitelja po vlastitom izboru u kaznenom postupku

Mentor: izv. prof. dr. sc. Zoran Burić

Zagreb, 2025.

Izjava o izvornosti

Ja, Monika Trgovčić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljen način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Monika Trgovčić, v.r.

Sadržaj

1. UVOD 1

2. NAČELO PRAVIČNOSTI I PRAVO NA OBRANU 2

3. UREĐENJE PRAVA NA IZBOR BRANITELJA NA RAZINI UN-a 3

3.1. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima 3

3.2. Praksa Odbora za ljudska prava 4

4. UREĐENJE PRAVA NA IZBOR BRANITELJA NA RAZINI VIJEĆA EUROPE I NJEGOVA ZAŠTITA 5

4.1. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda 5

4.2. Europski sud za ljudska prava 6

4.2.1. Doktrina Salduz 7

4.3. Značaj presude Velikog vijeća u predmetu Dvorski protiv Hrvatske 9

4.3.1. Tvrdnje predmetnih stranaka 9

4.3.2. Ocjena Velikog Vijeća Europskog suda za ljudska prava 10

4.3.3. Zaključna razmatranja 11

4.4. Praksa ESLJP-a nakon presude u predmetu Dvorski protiv Hrvatske 13

5. UREĐENJE PRAVA NA IZBOR BRANITELJA NA RAZINI EUROPSKE UNIJE 18

6. NACIONALNO ZAKONSKO I USTAVNO UREĐENJE PRAVA NA IZBOR 20

6.1. Položaj okrivljenika i branitelja u kaznenom postupku 20

6.2. Zakonsko uređenje prava na branitelja po vlastitom izboru 22

6.3. Ustavno uređenje prava na branitelja po vlastitom izboru 23

6.4. Praksa nacionalnih sudova o pravu na branitelja po vlastitom izboru 24

6.4.1. Praksa Vrhovnog suda RH 24

6.4.2. Praksa Ustavnog suda RH 26

7. OGRANIČENJA I ODRICANJE OD PRAVA NA IZBOR BRANITELJA 29

7.1. Ograničavanje prava na izbor branitelja na teret proračunskih sredstava 32

8. ZAKLJUČAK 33

9. LITERATURA 34

1. UVOD

Kako bi svakom pojedincu koji se suočava s optužbom za počinjenje kaznenog djela bilo osigurano pošteno suđenje nužno je zajamčiti i ostvariti jedan od važnih aspekata tog prava, a ono je pravo na obranu i branitelja po vlastitom izboru. Branitelj će nastupati kao procesni pomoćnik okrivljenika tijekom kaznenog postupka, poduzimati za njega korisne radnje, davati pravne savjete te se pobrinuti za što povoljniji ishod čitavog postupka u vidu presude. Okrivljenik u konačnici u ruke branitelja stavlja svoj život i budućnost pa je mogućnost izabrati ga samostalno i slobodno najvažnija za uspostavljanje međusobnog povjerenja. Pored samog prava na izbor, bitan je i trenutak od kojeg okrivljenik ima pravo izabrati svog branitelja kao i dužnost tijela nadležnih za provođenje kaznenog postupka da pojedinca upoznaju s njegovim pravima kako bi ista mogao i koristiti.

U ovom radu prvenstveno je prikazan način na koji je pravo na branitelja po vlastitom izboru uređeno u okviru Ujedinjenih naroda i to Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima iz 1948. godine čije odredbe izrijekom spominju pravo izbora. Ukratko je izložen predmet kojim se bavio Odbor za ljudska prava kao mehanizam zaštite prava zajamčenih Paktom, a odnosio se upravo na povredu prava na izbor. Nadalje, poseban naglasak stavljen je na odredbe Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. godine koju svakako možemo smatrati najvažnijim aktom usvojenim u okviru Vijeća Europe, ali i na važan mehanizam zaštite konvencijskih prava što je Europski sud za ljudska prava. U središte je stavljena njegova presuda u predmetu Dvorski protiv Hrvatske te njen značaj i utjecaj na daljnji razvoj stajališta suda o pravu na branitelja po vlastitom izboru i informiranosti takvog izbora. Također je bilo važno spomenuti, za ovaj rad, relevantne odredbe dviju direktiva donesenih u okviru Europske unije, njihov značaj i promjene koje su uzrokovale u nacionalnom zakonodavstvu. Potom je prikazan način na koji domaći zakonodavac uređuje pravo na branitelja po vlastitom izboru, kako je ono uređeno našim najvišim aktom što je naravno Ustav Republike Hrvatske, te je izložena praksa Ustavnog i Vrhovnog suda u predmetima koji se tiču spomenutog prava.

Nasuprot propisanih jamstava prava na branitelja po vlastitom izboru u svim prethodno spomenutim aktima, njima su ujedno određene i mogućnosti ograničavanja i odricanja od tog prava jer unatoč važnosti za čitavi kazneni postupak, na put njegovu ostvarenju često će stati bilo stvarne bilo praktične prepreke koje su i iznesene na samom kraju ovoga rada.

2. NAČELO PRAVIČNOSTI I PRAVO NA OBRANU

Načelo pravičnosti jedno je od najvažnijih načela suvremenog kaznenog prava, a odnosi se na zabranu diskriminacije stranaka, tj. onemogućavanje umanjenja njihovih prava, zahtjev za utvrđivanjem krivnje počinitelja i izricanje presude sukladno autoritativnim pravnim standardima, zahtjev da kazneni postupak bude vođen od strane samostalne i neovisne sudbene vlasti, zahtjev za omogućavanjem obrane te minimiziranje nejednakosti između okrivljenika i državnih vlasti.[1]

Pravo na obranu jedno je od temeljnih ljudskih prava, a definirati ga možemo kao skup ovlaštenja na poduzimanje procesnih radnji čiji je krajnji cilj utvrđenje činjenica povoljnih za okrivljenika i primjena za njega povoljnih propisa.[2] Nužno sadrži pravo svakog pojedinca da samostalno i slobodno odabere osobu odvjetnika koji će tijekom kaznenog postupka nastupati kao njegov procesni pomoćnik i djelovati u njegovom interesu.

Pored navedenih općih, kao posebne elemente načela pravičnosti možemo shvatiti presumpciju nedužnosti okrivljenika te posebna jamstva okrivljenikove obrane koja kao skup prava čine minimum zaštite prava okrivljenika u sporu s državom koja nastupa kao aparat prisile, a ona uključuju pravo okrivljenika na stručnu pomoć branitelja.[3] Cilj svega je uspostava ravnoteže između nužnih sudionika kaznenog postupka jer je s jedne strane država, a s druge okrivljenik koji je vrlo često osoba bez pravnog znanja i iskustva pa mu je upravo zato potrebna stručna pomoć odvjetnika kojeg će sam izabrati.

Osim u literaturi načelo pravičnosti sadržano je i u najvažnijim dokumentima međunarodnog i domaćeg prava koji određuju ljudska prava i temeljne slobode što govori o njegovu značaju i važnosti. Svoje mjesto načelo također nalazi u praksi kako domaćih tako i stranih sudova od kojih je vjerojatno najznačajniji Europski sud za ljudska prava u Strasbourgu (dalje u tekstu: ESLJP) koji svojim presudama tumači i dalje razvija elemente prava na obranu i izbora branitelja.

---

[1] Krapac, D.: *Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije, II. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Zagreb, 2003., str. 105.-106.
[2] Krapac, D. i suradnici, *Kazneno procesno pravo, Institucije, knjiga I.,VIII., Izmijenjeno i dopunjeno izdanje*; NN, 2020., str. 238.
[3] Ćarić, M.: *Pojam načela pravičnog postupka pred Kaznenim sudom*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 43, 2/2006, str. 55.-73., str. 68.

3. UREĐENJE PRAVA NA IZBOR BRANITELJA NA RAZINI UN-a

Pravo na obranu uređeno je u okviru Ujedinjenih naroda (dalje u tekstu: UN) koji su stvoreni 1945. godine sa svrhom ostvarivanja određenih zadataka i ciljeva za međunarodnu zajednicu: održavanje međunarodnog mira i sigurnosti, stvaranje prijateljskih odnosa među narodima, ostvarivanje međunarodne suradnje te usklađivanje djelovanja naroda na postizanju tih ciljeva.[4]

U odnosu na pravo na obranu te njegov bitan aspekt, što je pravo na branitelja po vlastitom izboru, potrebno je prvenstveno staviti fokus na širu i općenitiju zaštitu pojedinca, a ona je Opća deklaracija o pravima čovjeka[5] iz 1948. godine, objektivno najznačajniji dokument prihvaćen u Općoj skupštini UN-a. U svojih trideset članaka obuhvaća najvažnija ljudska prava, a odredbe se smatraju načelima običajnog međunarodnog prava, dakle pravno ne obvezuju države, ali njenim donošenjem postavljeni su temelji za daljnji razvoj prava i sloboda. Međunarodna zajednica potom je pristupila izradi međunarodnog ugovora koji bi njene opće odredbe pretvorio u obvezne dužnosti potpisnica i uspostavljanju mehanizma koji bi osiguravao provođenje preuzetih obveza.

3.1. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

Opća skupština 1966. godine prihvaća dva nacrta, a drugi od njih stupa na snagu kao Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima[6] (dalje: Pakt) koji sadrži širok katalog građanskih i političkih prava. Stranka je i RH od 6. listopada 1991. godine prema Odluci o objavljivanju mnogostranih međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka na temelju notifikacija o sukcesiji.[7]

Čl. 14. st. 3. Pakta vrlo je važan sa stajališta zaštite osobe optužene za kazneno djelo te radi utvrđivanja opravdanosti podizanja bilo koje optužbe pa tako svatko ima u punoj jednakosti pravo na određena jamstva uključujući odgovarajuće vrijeme i uvjete za pripremu svoje obrane i za razgovore s braniteljem kojega sami izaberu što je određeno u točki c), dok točka d) određuje pravo osobe da se brani sama ili uz pomoć službenog branitelja po svom izboru.

---

[4] Andrassy, J.; Bakotić, B.; Lapaš, D.; Seršić, M.; Vukas, B., *Međunarodno pravo 2*, 2012., str. 125.
[5] *Opća deklaracija o ljudskim pravima*, usvojena i proglašena na Općoj skupštini UN-a, Rezolucijom 217A (III), na dan 10. prosinca 1948. godine.
[6] Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, usvojen na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda, 16. prosinca 1966. godine (rezolucija br. 2200 A/XXI/), stupio na snagu 23. ožujka 1976. godine.
[7] NN – Međunarodni ugovori, br. 12/1993.

Fakultativnim Protokolom I. iz 1966. godine pojedincima je omogućeno da, nakon što iscrpe sva raspoloživa sredstva u državi za koju tvrde da je povrijedila njihova prava, podnesu pritužbe zbog kršenja Pakta. Odbor za ljudska prava (dalje u tekstu: Odbor) je tijelo UN-a koje će razmotriti pritužbu, a ako bude prihvaćena utvrditi će jesu li nacionalne vlasti povrijedile ljudska prava, a u slučaju povrede državi može odlukom preporučiti da pojedincu, čija su prava i povrijeđena, osigura pravni lijek za kršenje. Države se preporuka ne moraju držati, no unatoč neobveznosti u pravilu ih izvršavaju jer su dužne povratno podnijeti izvješće o poduzetim koracima, a uz to odluke Odbora nose političku težinu iako su također pravno neobvezujuće.

3.2. Praksa Odbora za ljudska prava

Upravo povredu prava na branitelja po vlastitom izboru utvrdio je svojom odlukom[8] Odbor 2015. godine prema podnositelju Dz. Mukhtaru koji im se obratio tvrdeći kako mu nakon uhićenja tijekom daljnjeg kaznenog postupka nije dana mogućnost kontaktiranja obitelji i odvjetnika po vlastitom izboru, a nije bio ni obaviješten o razlozima uhićenja. Pošto je napokon uspio angažirati željenog odvjetnika, njemu je dano samo mjesec dana da prođe kroz svu dokumentaciju o predmetu unatoč tisućama stranica dok nekim dijelovima spisa uopće nije imao pristup jer su bili označeni kao "klasificirani", a bio je i maltretiran od strane nacionalnih vlasti. Prije negoli je konačno uspio kontaktirati svog odvjetnika, optuženom je postavljen odvjetnik po službenoj dužnosti no on nije postupao u interesu okrivljenika, nije se umiješao tijekom ispitivanja niti mu dao koristan pravni savjet, nije dolazio na saslušanja, a prethodno je i poduzimao radnje za jednog od svjedoka optužbe što naravno predstavlja sukob interesa.

Podnositelj je, između ostalog, tvrdio povredu čl. 14. st. 3.c) i d) Pakta koju je Odbor i utvrdio te našao kako nacionalne vlasti izabranom privatno angažiranom odvjetniku nisu omogućile kontakt s podnositeljem čime su povrijedile njihovu tajnost komunikacije, a zabranile su i podnošenje određenih dokumenata u korist podnositelja. Odbor je uzeo u obzir tvrdnje nacionalnih vlasti kako taj odvjetnik (po vlastitom izboru) nije prošao sigurnosnu provjeru za rad s "državnim tajnama"(gore spomenutim "klasificiranim" dokumentima), ali da nisu uspješno opravdali zašto takvu provjeru nije prošao.[9] Utvrđena je povreda prava na odvjetnika po vlastitom izboru, a država je dužna poništiti osudu i pustiti ga na slobodu, ponoviti suđenje ako je nužno, dati reparacije i poduzeti mjere kako se slične povrede ne bi ponovile u budućnosti.[10]

[8] CCPR, communication no. 2304/2013, from 9. December 2015.
[9] *Ibid.*, para. 7.5.
[10] *Ibid.*, para. 9.

4. UREĐENJE PRAVA NA IZBOR BRANITELJA NA RAZINI VIJEĆA EUROPE I NJEGOVA ZAŠTITA

U kontekstu prava na odabir branitelja osobito je važno pažnju posvetiti važećim izvorima prava u vidu međunarodnih ugovora koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom Republike Hrvatske[11] (dalje u tekstu: Ustav), objavljeni te koji su na snazi pa čine dio unutarnjeg pravnog poretka RH, a po pravnoj su snazi iznad zakona (čl.134. Ustava). Jedan od takvih ugovora je Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda[12] (dalje u tekstu: EKLJP), za Hrvatsku obvezujuća od 5. studenoga 1997. godine, kada je donesen Zakon o potvrđivanju Konvencije.

4.1. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Ono najvažnije sadržano je u čl. 6., a tiče se prava na pošteno (u nekim izvorima stoji pravično) suđenje, što logično uključuje i pravo na obranu i vlastiti izbor branitelja koji će vršiti funkciju obrane. Prvi stavak jamči pravo na neovisan i nepristran sud, a misli se na neovisnost od grana zakonodavne i izvršne vlasti, ali i stranaka, a u kontekstu nepristranosti traži nepostojanje predrasuda bilo subjektivnog osobnog uvjerenja ili interesa suda ili objektivne bojazni o nepristranosti promatrajući sa stajališta trećeg.[13] Također traži javan postupak koji stranke štiti od tajnog djelovanja pravosudnog sustava bez kontrole javnosti te okončanje postupka u razumnom roku čiji je cilj osigurati da optuženici ne budu optuženi predugo.[14] Optužba se tumači u smislu EKLJP i prakse ESLJP koja daje prednost materijalnom, ne formalnom poimanju optužbe predviđene čl. 6. - službena obavijest o navodu da je počinio kazneno djelo koju pojedincu daje nadležno tijelo.[15]

Drugi stavak proklamira i Ustavom i zakonom određenu općepoznatu presumpciju nevinosti po kojoj se svatko smatra nedužnim i nitko ga ne može smatrati krivim za kazneno djelo dok mu se pravomoćnom odlukom suda ne utvrdi krivnja.

U trećem stavku EKLJP određuje tzv. minimalna prava obrane što između ostalog uključuje i pravo okrivljenika da se brani sam ili uz branitelja po vlastitom izboru, a ako nema dovoljno sredstava za platiti branitelja, ima pravo na besplatnog branitelja kad to nalažu interesi pravde.

---

[11] NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.
[12] Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, NN - Međunarodni ugovori br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.
[13] *Vodič kroz članak 6. Konvencije – Pravo na pošteno suđenje (kazneni aspekt)*, Vijeće Europe, Europski sud za ljudska prava, 2014., str. 21-22.
[14] *Ibid*., str. 52.
[15] *Ibid.*

Minimalna prava obrane mogu se smatrati posebnim aspektima pojma poštenog suđenja u kaznenom postupku iz čl. 6. st. 1. pa samim time nisu cilj sama po sebi: suštinski cilj je uvijek doprinijeti osiguravanju poštenosti kaznenog postupka.[16] Upravo je u toj odredbi sadržano ono najbitnije, tj. pravo okrivljenika da po vlastitoj slobodnoj volji odabere osobu branitelja koji će ga zastupati tijekom postupka. Jamči zaštitu svakoj osobi koja je optužena za kazneno djelo i to u svakoj fazi postupka te osigurava da se postupak protiv optuženika neće voditi bez odgovornog zastupanja obrane u predmetu.

Takvo pravo okrivljenika možda je i jedan od najvažnijih aspekata prava na pošteno suđenje osobito ako tijek postupka promatramo sa stajališta osobe okrivljene za kazneno djelo. Od samog počinjenja, neovisno o vrsti ili težini kaznenog djela i ne ulazeći u moralne dimenzije, počinitelj se suočava s nizom za njega potpuno novih situacija i postupaka, kao i strahom od sveg nepoznatog što će neizbježno uslijediti nakon otkrivanja kaznenog djela, identificiranja osobe od interesa, uhićenja i prvog suočavanja sa policijskim službenicima ili državnim odvjetništvom u vidu ispitivanja. Upravo zato pravo na branitelja po vlastitom izboru zajamčeno je od najranijih faza postupka i drži ravnotežu između obično dominantnijih policijskih službenika te pravosuđa općenito s jedne strane i ranjivog osumnjičenika s druge. Jamči zaštitu od prisile i mogućih zlostavljanja, iznuđivanja priznanja koje kasnije naravno neće biti upotrebljivo te općenito smanjuje mogućnost povrede procesnih i drugih prava koje dovode do potrebe obraćanja ESLJP-a koji će takve povrede utvrditi i na njih ukazati nacionalnim državama.

4.2. Europski sud za ljudska prava

Kao što je već rečeno, EKLJP-a se afirmirala kao temeljni instrument za zaštitu ljudskih prava od strane Vijeća Europe i to ponajprije zahvaljujući Europskom sudu za ljudska prava koji se stupanjem na snagu Protokola 11 afirmirao kao djelotvorni mehanizam nadzora nad primjenom, tj. implementacijom konvencijskih odredbi, a njegovo sjedište stavljeno je u Strasbourg. Konvencija ostavlja ugovornicama široka diskrecijska prava u pogledu izbora sredstava osiguranja da su njihovi pravni sustavi usklađeni sa zahtjevima čl. 6., a zadatak je ESLJP utvrditi jesu li ispunjeni standardi koji se prema istom članku zahtijevaju, posebice učinkovitost domaćih procesnih sredstava.[17]

[16] Galović protiv Hrvatske, zahtjev br. 45512/11, presuda od 31. kolovoza 2021. godine, §76.
[17] Petrina protiv Hrvatske, zahtjev br. 31379/10, presuda od 13. veljače 2014. godine, §46.

Već na počecima rada ESLJP je jasno utvrdio svoju zadaću te u presudi *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*[18] zauzeo stajalište da njegove presude ne služe samo rješavanju predmeta iznesenih pred ESLJP već da zaštite i razvijaju pravila ustanovljena Konvencijom. U stalnom je zasjedanju što omogućuje izravno obraćanje, ali njegov supsidijarni karakter znači da su prvenstveno države članice Vijeća obvezane pobrinuti se da ono propisano Konvencijom bude osigurano na nacionalnoj razini te su dužne poduzeti sve potrebne mjere za izvršenje njegovih presuda i sprječavanje istovrsnih povreda u budućnosti. Nekoliko pretpostavki mora biti ispunjeno kako bi ESLJP zahtjev uzeo u razmatranje: iscrpljena domaća pravna sredstva, zahtjevi ne smiju biti istovrsni zahtjevu koji je već ispitan ili upućen drugom međunarodnom tijelu za zaštitu ljudskih prava i sloboda, anonimni te ne smiju predstavljati zlouporabu prava na obraćanje ESLJP.

Kako presude striktno obvezuju državu protiv koje su donesene te im kao adresatima nalažu da svoje držanje usklade s presuđenim, Vijeće Ministara je tijelo koje će na temelju informacija koje dostavi tužena država i vodeći računa o okolnostima podnositelja zahtjeva koje se mijenjaju, nadzirati donošenje mjera koje su izvedive, pravodobne, prikladne i dostatne za osiguranje najveće moguće naknade štete za povrede koje je utvrdio ESLJP.[19]

4.2.1. Doktrina Salduz

Kao što je već prethodno navedeno, svaka osoba koja je optužena za kazneno djelo ima pravo, iako ono nije apsolutno, da bude djelotvorno zastupana od strane odvjetnika koji će ako je to potrebno biti dodijeljen te je jedno od osnovnih odlika pravičnog suđenja, a na ugovornicama je da izaberu sredstva za osiguravanje tog prava.[20] ESLJP je pravo na izbor branitelja razmatrao još 1984. godine u predmetu *Goddi protiv Italije*[21] rekavši u svojoj odluci kako izbor okrivljenika uvijek mora biti poštovan kako bi se osigurala pravičnost čitavog postupka.

Danas je nesumnjivo da se odredbe čl. 6. st. 3.(c) EKLJP primjenjuju od prethodnog postupka što je jasno rečeno u predmetu *Imbrioscia protiv Švicarske*[22] te je ESLJP u svojoj odluci naveo kako je cilj članka osigurati pravo na pravično (pošteno) suđenje, no to ne znači da se on odnosi

[18] Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 5310/71, presuda od 18. siječnja 1978. godine, §154.
[19] *Vodič kroz članak 46. Konvencije – Obvezatna snaga i izvršenje presuda*, Vijeće Europe, Europski sud za ljudska prava, 2021., str.13.
[20] Ibrahim protiv Ujedinjenog kraljevstva, zahtjev br. 50541/08, 50571/08, 50573/08, presuda od 13. rujna 2016. godine, §255.
[21] Goddi protiv Italije, zahtjev br. 8966/80, presuda od 9. travnja 1984. godine.
[22] Imbrioscia protiv Švicarske, zahtjev br. 13972/88, presuda od 24. studenog 1993. godine.

samo na stadij postupka pred sudom, već svaka osoba optužena za kazneno djelo mora biti zaštićena u svakoj fazi postupka.[23]

Takvo tumačenje i tada potpuno novu važnost spomenutom konvencijskom pravu ESLJP je dao odlučujući u predmetu *Salduz protiv Turske*,[24] a odluka donesena od strane Velikog Vijeća označila je prekretnicu, dovela do konačnosti uređenja i stvorila potrebu da države ugovornice EKLJP reguliraju odredbe koje se tiču osumnjičenika i eventualno uhićenika. Podnositelj je tvrdio kako mu je povrijeđeno pravo na pravično suđenje iz čl. 6. st. 1. i 3. EKLJP u smislu onemogućavanja kontakta s braniteljem te odbijanja pristupiti mu za vrijeme uhićenja i ispitivanja. G. Salduz uhićen je kao sedamnaestogodišnjak pod sumnjom pomaganja djelovanja nezakonitih organizacija. Tursko kazneno zakonodavstvo u to vrijeme priznaje pravo na branitelja od časa lišavanja slobode, osim u slučaju optužbe za kazneno djelo iz nadležnosti sudova državne sigurnosti, a upravo takvo djelo stavljeno je na teret podnositelju. Tijekom policijskog ispitivanja nije imao branitelja, a posljedica je bilo priznanje koje je kasnije želio povući no odlukom suca istrage zadržan je u pritvoru i tek od tog trenutka mu je dan pristup branitelju. Posljedica prekasno dane mogućnosti ostvarivanja prava bilo je korištenje njegova iskaza kao dokaza u postupku i temelj osude.

ESLJP je utvrdio povredu prava na pošteno suđenje te u presudi zauzeo stav da okrivljenik, kako bi uživao pravo na obranu, treba imati učinkovitu pomoć odvjetnika već pri prvom policijskom ispitivanju osim ako se ne dokaže da su postojali uvjerljivi razlozi za njegovo ograničenje jer je upravo u tim fazama posebno ranjiv, a to je moguće kompenzirati jedino putem usluge odvjetnika.[25] Ukratko, ako bi osoba bila ispitana od strane policije bez prisustva branitelja, iskazi pribavljeni na takav način bili bi neupotrebljivi u daljnjem tijeku postupka. To je ono što je u znanstvenim krugovima preraslo i primjenjuje se kao doktrina Salduz čak i u slučaju da se osumnjičenik brani šutnjom pa se rezultati ne smiju i ne koriste kao dokaz u kaznenom postupku.

Oslanjajući se na odluke donesene u predmetima *Salduz* i *Ibrahim* ESLJP je u odluci[26] iz 2018. godine objasnio ciljeve prava na branitelja i njegov sadržaj u vidu kontakta i konzultacije s

[23] Valković, L., *Pravo na pristup branitelju u svjetlu presude Dvorski protiv Hrvatske*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 2/2016, str. 348.
[24] Salduz protiv Turske, zahtjev br. 3639/02, presuda od 27. studenog 2008. godine.
[25] *Ibid*., §52.
[26] Beuze protiv Belgije, zahtjev br. 71409/10, presuda od 9. studenog 2018. godine.

odvjetnikom prije ispitivanja i pravo na davanje povjerljivih informacija te njegovu fizičku prisutnost na prvom ispitivanju i dalje tijekom postupka.[27]

4.3. Značaj presude Velikog vijeća u predmetu Dvorski protiv Hrvatske

Za razliku od predmeta *Salduz* gdje je podnositelju koji se nalazio u pritvoru bio uskraćen pristup branitelju tijekom policijskog ispitivanja, podnositelj u predmetu *Dvorski protiv Hrvatske*[28] imao je pristup odvjetniku u takvim početnim fazama postupka te ne govorimo o uskraćivanju pristupa branitelju već uskraćivanju informiranog izbora branitelja, a upravo taj dodatni standard informiranosti je ono što ovaj predmet izdvaja iz mnoštva.

Prije fokusa na odluku važno je kratko izložiti činjeničnu stranu događaja kako bismo razumjeli i tijek i razlog specifičnog ishoda postupka. Naime, 13. ožujka 2007. godine u Rijeci su počinjena tri ubojstva, oružana pljačka te palež u vezi kojih su istog dana u Treću policijsku postaju u Rijeci dovedene radi ispitivanja brojne osobe među kojima je bio i podnositelj Ivan Dvorski. Tijekom ispitivanja dolazi do samoinkriminacije te se podnositelj dobrovoljno zadržava u policijskoj postaji. Po formalnom uhićenju dan nakon njegovi roditelji angažiraju branitelja G.M. da zastupa njihova sina no on unatoč opetovanim nastojanjima i dolascima u policijsku postaju ne uspijeva stupiti u kontakt s podnositeljem koji u konačnici daje priznanje u prisustvu drugog odvjetnika M.R., pozvanog od strane policije, a koje je korišteno kao dokaz u postupku po podignutoj optužnici. Zanimljivo, pozvani M.R. bivši je šef policije na području kojeg su se kaznena djela i dogodila.

4.3.1. Tvrdnje predmetnih stranaka

Podnositelj tvrdi kako je želio da ga prilikom policijskog ispitivanja zastupa odvjetnik G.M. jer je već bio njegov branitelj u drugom postupku i u njega ima povjerenje. Roditelji podnositelja istog su i angažirali no policija je G.M. u nekoliko navrata spriječila da vidi podnositelja, a podnositelju nije dan ni popis odvjetnika kako bi ga sam odabrao. Policija je samoinicijativno pozvala drugog odvjetnika, M.R., s kojim je podnositelj proveo samo dvadeset i pet minuta što, uzimajući u obzir složenost i ozbiljnost optužbi, nije bilo dovoljno. M.R. je također zahtijevao da se što prije krene s ispitivanjem s obzirom na kasno doba dana, a podnositelj se zbog takvog tijeka događaja osjećao prisiljenim prihvatiti ga za branitelja.

[27] *Ibid.*, §133-134.
[28] Dvorski protiv Hrvatske, zahtjev br. 25703/11, presuda od 20. listopada 2015. godine.

Vlada RH s druge strane tvrdi kako je podnositelj od samog početka znao na što se odnosi policijsko ispitivanje, da nije pokušao kontaktirati odvjetnika G.M. prije ispitivanja te da se na dan uhićenja odrekao prava na branitelja no kasnije promijenio mišljenje i izabrao odvjetnika M.R. s popisa koji mu je dan od strane policije. Podnositelj je potpisao punomoć bez ikakvog utjecaja ili prisile policijskih službenika pa je stoga M.R. bio odvjetnik po vlastitom izboru podnositelja zahtjeva. Vlada je naglasila kako su to činjenice i da druge tvrdnje podnositelja zahtjeva, napose one što se odnose na odvjetnika G.M., predstavljaju puko nagađanje.

4.3.2. Ocjena Velikog Vijeća Europskog suda za ljudska prava

Iz već sumiranog prikaza jasno je da se radi od povredi prava na pravično suđenje iz čl. 6. st. 3.(c) EKLJP, tj. prava na branitelja po vlastitom izboru te da tvrdnje Vlade RH, iako djelomično točne, ne daju stvarni prikaz događaja za koje je nesumnjivo da su se zbili o čemu i svjedoči niz pisanih dokaza i nikako se ne radi o "pukim nagađanjima".

Sud je donošenje odluke razdvojio na četiri najrelevantnija pitanja; je li podnositelja zastupao odvjetnik odabran na temelju njegovog vlastitog informiranog odabira, jesu li postojali važni i dostatni razlozi u interesu pravde da se podnositelju ograniči pristup G.M., je li se podnositelj odrekao svog prava da ga zastupa odvjetnik po njegovom vlastitom izboru te je li ugrožena pravednost postupka kao cjeline.

Odlučujući o prvom pitanju, Vijeće je nedvojbeno zaključilo kako su tvrdnje podnositelja o prisili nedopuštene, ali i da je iz svih podnesaka jasno da je G.M. angažiran od strane roditelja i da je policija svakako uskratila pristup podnositelju na samom početku čak i nakon dobivanja i pokušaja podnošenja pisane punomoći. Premda je formalno odabrao M.R., taj odabir nije bio informiran jer nije imao saznanja o drugom odvjetniku G.M. i njegovim dolascima.[29] Sud je našao kako Vlada RH kao jedini razlog uskraćivanja pristupa navodi neimanje punomoći, ali i da nisu osporavali da podnositelj nije u mjerodavno vrijeme obaviješten o branitelju. Također, G.M. je pred nacionalnim tijelima tvrdio da su mu roditelji dali punomoć, a te tvrdnje nisu uvjerljivo opovrgnute u domaćem postupku.[30] Nisu ni mogle biti jer iz spisa proizlazi i priložena je, iako ne pri prvom dolasku, pisana punomoć G.M. dana od strane podnositeljevih roditelja. Domaće pravo određuje u čl. 65. st. 3. Zakona o kaznenom postupku[31] (dalje u tekstu: ZKP) da

[29] *Ibid.*, §84-90.
[30] *Ibid.*, §94-95.
[31] NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24.

pored osumnjičenika, branitelja može angažirati i netko od bliskih osoba. Naravno, on branitelja može odbiti, ali da bi to mogao mora biti prethodno obaviješten, što su u ovom slučaju policijski službenici propustili učiniti. Sud je presudio da čl. 6. EKLJP ni na koji način ne sprječava osobu da se vlastitom voljom, bilo izričito ili prešutno, odrekne prava jamstva na pošteno suđenje, ali ono mora biti utvrđeno na nedvosmislen način i ne biti suprotno bilo kojem važnom javnom interesu da bi proizvodilo učinke.[32] Kako podnositelj uopće nije imao saznanja da je G.M. angažiran i da s njim pokušava stupiti u kontakt njega se samim time nije mogao ni odreći iako je M.R. potpisao punomoć. Zaključak ESLJP je kako su svi ti propusti doveli do potkopavanja poštenosti postupka u cjelini u onoj mjeri u kojoj je početni inkriminirajući iskaz podnositelja zahtjeva prihvaćen kao dokaz.[33] Dodatno ono što proizlazi iz zaključaka suda je i da podnositelj nikad nije prigovorio da M.R. nije pružio odgovarajuću pravnu pomoć, ali okrivljenik prema hrvatskom zakonu mora biti pozvan sam angažirati odvjetnika prije nego mu se ponudi popis ili isti postavi po službenoj dužnosti kada to zakonodavac zahtjeva.

Vrlo je velika razlika između uskraćivanja pristupa odvjetniku što će zahtijevati primjenu testa postojanja uvjerljivih razloga zbog ozbiljnosti situacije jer ipak se radi o uskrati prava na obranu (kao kod *Salduz)* i situacija u kojima se radi o manje ozbiljnom pitanju uskrate izbora odvjetnika gdje se primjenjuje blaži zahtjev mjerodavnih i dostatnih razloga. U takvim predmetima ESLJP će ocijeniti je li izvršen nepovoljan utjecaj u onoj mjeri koja bi narušila njegovu sveukupnu poštenost.[34]

ESLJP je ovdje zaista utvrdio da je narušena poštenost cijelog postupka jer je podnositelj bio ispitan u policijskoj postaji gdje je priznao djela bez prisustva odvjetnika koji je njegov (puni informirani) izbor, jer je priznanje korišteno kao dokaz i jer nacionalni sudovi nisu utvrdili očite povrede niti poduzeli mjere koje bi osigurale poštenost čitavog postupka.[35]

4.3.3. Zaključna razmatranja

Odlučujući u predmetu Dvorski potvrdio je ono već rečeno u presudi *Salduz*, a to je da je prvenstvena svrha članka 6. EKLJP osiguravanje prava na pošteno suđenje od strane suda

[32] *Ibid*., §100.
[33] *Ibid*., §111.
[34] *Ibid*., §81.
[35] Katić, N., *Pravo na odabir branitelja kao dio prava na pošteno suđenje-napušta li Europski sud stajalište zauzeto u presudi Dvorski protiv Hrvatske*, 2018. IUS INFO-Pravni informacijski portal, dostupno na: https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/pravo-na-odabir-branitelja-kao-dio-prava-na-posteno-su%C4%91enje-napusta-li-europski-sud-stajaliste-zauzeto-u-presudi-dvorski-protiv-hrvatske-33483, (9.11.2024.).

nadležnog za utvrđivanje osnovanosti optužnice no iz članka ne slijedi da se on ne primjenjuje i na istražne postupke, a posebno st. 3.(c) može biti mjerodavan prije dolaska u fazu suđenja.

Aktivnosti policije kako su prikazane i dokazane u ovom predmetu u pogledu učinkovitog sprječavanja odvjetnika da pristupi podnositelju na samom početku istrage i sprječavanja slobodnog odabira rezultiralo je posljedicama za kasniji postupak. Upravo je takvo držanje policijskih službenika razlog zbog kojeg je ESLJP izrekao nepovratnu povredu pravičnosti čitavog postupka. Drugačije okolnosti slučaja u kojima je podnositelj primio stručnu pomoć odvjetnika kojeg obvezuje profesionalna etika umjesto odvjetnika kojeg je sam izabrao ne bi bile dovoljne za odluku o nepravednosti čitavog suđenja, naravno uz uvjet nepostojanja dokaza o njegovoj nesposobnosti ili pristranosti što je ESLJP izrekao u predmetu *Artico protiv Italije*.[36] Posljedica svega bila je davanje priznanja predmetnih djela umjesto da je bilo korišteno pravo na šutnju što bi, logično razmišljajući, i bio realan scenarij da je I. Dvorski obaviješten o branitelju. Hrvatski zakonodavac traži neovisnost i nepristranost državnog odvjetništva, istražitelja i policije pri razjašnjavanju sumnje u kazneno djelo i jednaku pažnju pri prikupljanju podataka o krivnji i nedužnosti okrivljenika (čl. 9. st. 2. ZKP), a ESLJP je ovom presudom ukazao na propuste svih njih.

Podnositelj I. Dvorski je, kako bi uopće imao mogućnost obratiti se sudu u Strasbourgu, prethodno iscrpio sve domaće pravne lijekove. Žalio se Vrhovnom sudu RH na prvostupanjsku presudu Županijskog suda u Rijeci tvrdeći, između ostalog, da je njegovo priznanje korišteno kao dokaz za izricanje osude, a dano je bez prisustva odvjetnika po vlastitom izboru. Daljnju žalbu uložio je Vrhovnom sudu protiv drugostupanjske presude navodeći iste argumente no Vrhovni sud, kao sud posljednje instance, odbija žalbu kao neosnovanu. U konačnici kao posljednji pokušaj zaštite samog sebe podnosi ustavnu tužbu kojom Ustavni sud u obrazloženju slijedi odluku Vrhovnog suda, navodi da je postupak u cjelini bio pošten i da u spisu predmeta nema dokaza o povredi prava podnositelja. Dakle, ni jedna instanca pa ni sam Ustavni sud nisu utvrdili više no očite povrede počinjene od samog dovođenja I. Dvorskog u policijsku postaju, njegova boravka tamo i postupanja koja su uslijedila oslanjajući se na priznanje koje je rezultat upravo tih propusta utvrđenih tek od strane ESLJP-a.

Iz svega proizlazi kako nije dovoljno samo omogućiti i osigurati da osumnjičenik ili okrivljenik ima branitelja pa ga tako jednostavno uputiti da s liste izabere branitelja, već taj izbor može biti učinjen tek nakon informiranja o svim relevantnim okolnostima što su u ovom slučaju bile

[36] Artico protiv Italije, zahtjev br. 6694/74, serija A. br. 37., presuda od 13. svibnja 1980. godine, §33.

činjenice da je podnositelj imao branitelja angažiranog od strane roditelja što je mogućnost jasno određena ZKP-u, da je branitelj imao punomoć, pokušao nekoliko puta započeti s izvršavanjem dužnosti po danoj punomoći itd., no bezuspješno zahvaljujući brojim propustima nadležnih osoba i tijela u vidu ograničavanja informacije što je pak dovelo do ograničavanja mogućnosti da sam izabere branitelja, odnosno da učini informirani izbor.

U ovom kontekstu smatram da je bitno spomenuti kako je na istovrsne propuste RH upozorena i od strane Odbora za sprječavanje mučenja[37] u svom izvješću po posjeti 2017. godine uz preporuku jačanja sustava pravne pomoći osobito za one koji su "pozvani" (*summoned*) na "informativne razgovore". Prema izjavama policijskih službenika ispitanih od strane članova Odbora, teoretski je moguće odbiti postupiti po takvom pozivu i ne odazvati se, ali odnosna osoba može zbog takvog postupanja biti uhićena. Odbor u izvješću upozorava kako svi dovedeni u policijsku postaju moraju imati mogućnost kontaktiranja odvjetnika (ili *ex officio* ili kojeg sami izaberu) od trenutka od kada su dužni ostati u postaji.[38]

4.4. Praksa ESLJP nakon presude u predmetu Dvorski protiv Hrvatske

Donošenjem odluke u predmetu Dvorski činilo se kako je ESLJP zauzeo konačan i čvrsti stav što se tiče branitelja po vlastitom izboru i dodatno zacementirao rečeno u presudi *Salduz* o trenutku od kojeg mora imati pravo na branitelja, a samim time i na izbor istog kao i da postupanje koje bi predstavljalo povredu tih prava nepovratno ugrožava i vrijeđa pravičnost kaznenog postupka u cjelini. Predmet koji se našao pred ESLJP-a samo dvije godine poslije, a koji je bio i činjenično i pravno sličan predmetu Dvorski, pokazao je kako stavovi suda ipak nisu čvrsti kako se smatralo.

Odnosna presuda donesena je u predmetu *Simeonovi protiv Bugarske.*[39] Podnositelj je tvrdio kako mu je povrijeđeno pravo iz čl. 6. st. 3.(c) EKLJP jer mu, po uhićenju 1999. godine zbog sumnje da je počinio kaznena djela razbojničke krađe i dva ubojstva, nije pružena adekvatna pravna pomoć unatoč opetovanim zahtjevima za pomoć odvjetnika V.M. pa tako tijekom prva tri dana uhićenja nije imao branitelja, a bio je i ispitan bez njegove prisutnosti. Problem je bio što u to vrijeme bugarski zakon ne propisuje obveznu pisanu formu takvih zahtjeva, a iz spisa

[37] Odbor posjećuje mjesta poput pritvora, zatvora, pritvora za maloljetnike, policijskih postaja, ustanova za migrante, psihijatrijskih bolnica, domova i sl. te istražuje kako se postupa s osobama lišenim slobode o čemu na kraju državi upućuje izvješće.
[38] *Report to the Croatian Government on the visit to Croatia* carried out by the European Committee for the prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment (CPT) from 14 to 22 March 2017., CPT/Inf (2018) 44, objavljen 2 October 2018., Strasbourg, sadržaj: https://rm.coe.int/16808e2a0e.
[39] Simeonovi protiv Bugarske, zahtjev br. 21980/04, presuda od 12. svibnja 2017. godine.

nije bilo vidljivo ni da je uredno primio nalog o uhićenju kojim bi bio obaviješten o svojim pravima, dakle i o pravu na branitelja od samog početka. Tek nakon podizanja optužnice dodijeljen mu je branitelj po službenoj dužnosti, odvjetnik K., u čijem prisustvu priznaje predmetna djela, no kasnije mu otkazuje punomoć, angažira odvjetnika Z. te u suštini povlači dano priznanje navodeći kako je postojao plan za počinjenje kaznenih djela, ali nikada nije zaista proveden u djelo.

Upravo spomenuto priznanje bilo je razlog donošenja odluke bitno različite od onoga što je ESLJP izrekao u presudi Dvorski. U ovom slučaju nije bilo povrede poštenosti kaznenog postupka u cjelini jer je priznanje učinjeno kada je bio prisutan odvjetnik Z. koji je bio podnositeljev vlastiti izbor dok je Ivan Dvorski dao priznanje bez ikakve prethodno pružene pravne pomoći i koje je korišteno kao dokaz za daljnji kazneni progon i naposljetku za donošenje odluke. ESLJP je naveo kako podnositelj nije službeno ispitan bez odvjetnika tijekom pritvora, da ni jedna izjava koji je dao u to vrijeme nije uzeta u obzir niti je upotrijebljena kao dokaz protiv njega kao i da se nije žalio niti je išta upućivalo na postojanje bilo kakve policijske prisile da prizna djela te stoga sud smatra da je imao sva propisana prava koja su u konačnici zajamčila pravičnost čitavog postupka.[40]

Po mišljenju Velikog Vijeća period od tri dana od uhićenja tijekom kojeg je navodno tražio pravnu pomoć koja mu nije dana, iako nema pisanih dokaza o tome, nije ni relevantan za ovaj slučaj jer za to vrijeme nisu pribavljeni nikakvi dokazi koji su mogli biti upotrijebljeni protiv njega.[41] Također ga ništa nije sprječavalo da uspješno iskoristi pravo na šutnju no sam je izabrao priznati i to u kasnijoj fazi nakon podizanja optužnice kada je imao pomoć branitelja po vlastitom izboru.[42] Dodatno je bitno napomenuti kako prvobitna osuda od strane nacionalnog suda nije temeljena isključivo na tom priznanju već na čitavom nizu dosljednih dokaza uključujući izjave većeg broja svjedoka koji su ispitani tijekom postupka, rezultatima balističkog vještačenja, tehničkih, medicinskih i psihijatrijskih mišljenja i fizičkih dokaza.[43]

Sve navedeno, kao i njegovo aktivno sudjelovanje tijekom čitavog postupka rezultirali su spomenutom odlukom ESLJP o nepostojanju povrede i ublažavanju standarda koje je postavio u presudi Dvorski.

[40] *Ibid.*, §133.
[41] *Ibid.*, §136.
[42] *Ibid.*, §138.
[43] *Ibid.*, §142.

Način na koji je postupao i okolnosti koje je uzeo u obzir za donošenje odluke u predmetu *Simeonovi* replicirao je u obrazloženju u odluci donesenoj u predmetu *Zherdev protiv Ukrajine*.[44] Podnositelj je 20. svibnja 2005. godine doveden u policijsku postaju radi ispitivanja o alatu koji je dan prije ukraden iz trgovine u kojoj je pronađeno tijelo ženske osobe s ozljedama sukladnim nasilnoj smrti. Prema njegovim navodima po dovođenju je bio odvojen od oca unatoč maloljetnosti te je na njega izvršena prisila, a naknadno upotrijebljene prijetnje i fizičko nasilje kako bi priznao ne samo krađu već i ubojstvo. Članovi podnositeljeve obitelji naveli su kako je on donio kući spomenuti alat koji je navodno kupio od njemu nepoznate osobe. Dan nakon dovođenja u policijsku postaju predana mu je pisana pouka o pravima uključujući i pravu na davanje izjave u prisustvu branitelja koju je potpisao te naveo da se ne protivi da ga zastupa odvjetnik L. Kasnije tvrdi da je, zbog nedovoljno informacija danih od strane nadležnih tijela, istu potpisao u zabludi smatrajući da je L. angažiran od strane njegova oca. Ispitan je u nazočnosti branitelja, a naposljetku i uhićen istog dana. Roditelji podnositelja smatraju kako je način na koji je došlo do angažiranja L. nije u skladu sa zahtjevima relevantnog domaćeg prava o čemu podnose prigovor Odvjetničkoj komori jer L. nitko nije dao punomoć za zastupanje niti ima ikakvog pisanog dokaza od strane policije da je učinjeno isto.

21. svibnja u vlastoručno napisanoj izjavi priznaje da je počinio djela pod utjecajem alkohola, a isto priznanje potvrđuje i tijekom službenog ispitivanja u nazočnosti istog odvjetnika.

Podnositelj je uputio zahtjev ESLJP tvrdeći kako nije imao odvjetnika tijekom prvog ispitivanja, da branitelj L. nije učinkovito pružao pravnu pomoć i da je ostao pasivan po pitanju dužnosti tajne konzultacije s podnositeljem prije davanja izjave, da je kao dokaz korišteno priznanje dano pod utjecajem prisile te L. nije angažiran sukladno pravilima domaćeg prava, a roditeljima nije dana mogućnost da mu angažiraju branitelja po vlastitom izboru.

ESLJP je ponovo utvrdio kako nema povrede prava iz čl. 6. st. 3.(c). EKLJP, uzeo je u obzir njegovu dob te ga prepoznao kao posebno ranjivog osumnjičenika, tj. uhićenika, prepoznao kako istražitelj nije ispunio zahtjeve koje domaće (ukrajinsko) pravo traži za angažiranje odvjetnika L., ali da u spisu predmeta ne postoji ništa na temelju čega bi sud mogao utvrditi, do traženog standarda, da su roditelji podnositelja na bilo koji način bili spriječeni angažirati branitelja po vlastitom izboru niti išta što je moglo navesti podnositelja na mišljenje da je L. angažiran od strane roditelja, a ne od strane istražitelja što je i bio slučaj.[45]

---

[44] Zherdev protiv Ukrajine, zahtjev br. 34015/07, presuda od 27. travnja 2017. godine.
[45] *Ibid.*, §158.

Potvrdio je sve već prije rečeno u vezi prava na branitelja već od prvog ispitivanja, mogućnosti ograničavanja tog prava samo ako i kada postoje opravdani razlozi koji se prosuđuju u odnosu na specifične okolnosti svakog pojedinog slučaja, a koji ne bi doveli u pitanje pravičnost čitavog postupka kao i pravo svakoga da slobodno odabere branitelja koji će ga zastupati tijekom postupka osim ako i kod tog prava postoji razumno opravdanje za ograničavanje.

Podnositelj je također pokušao istaknuti kako njegovi roditelji nisu obaviješteni o uhićenju što je morao biti slučaj s obzirom na njegovu dob te samim time nisu ni mogli odabrati i angažirati mu branitelja. U odnosu na te navode podnositelja, ESLJP nije bio uvjeren u neznanje roditelja o činjenici uhićenja o čemu dodatno u prilog govori uključenost njegova oca u postupak od samog početka 20. svibnja 2005. godine što znači da nema ničega što bi ukazivalo na ograničavanje ili kršenje njegova prava na branitelja po vlastitom izboru, a samim time nema ni potrebe da se predmet sagledava u svjetlu kriterija uspostavljenih u presudi Dvorski.[46]

Vrlo recentna praksa ESLJP prikazuje nešto drugačiji i mogli bismo reći ponovo postrožen stav jasno prikazan u predmetu *Elif Nazan Şeker protiv Turske.*[47] Podnositeljica je uhićena zbog sudjelovanja u ilegalnog organizaciji *Ekim*, a Strasbourgu se obratila jer ju prema njezinim tvrdnjama tijekom suđenja nije zastupao odvjetnik kojeg je sama izabrala već odvjetnik postavljen od strane odvjetničke komore na zahtjev suda u Istanbulu.

Po uhićenju 14. kolovoza 1996. godine davala je izjave bez prisutnosti branitelja, ali pred sudom koji ju je u konačnici proglasio krivom dvije godine kasnije bila je zastupana od strane I.E., branitelja po njenom vlastitom izboru. Kasacijski sud poništio je prvotnu presudu te ponovo otvorio postupak u kojem I.E. od početka nastupa kao branitelj podnositeljice. Nedugo nakon početka postupka on se povlači kao njen zastupnik, a ona obavještava sud kako će je dalje zastupati P.S. kojeg je sama odabrala. U narednih šest godina održano je jedanaest javnih saslušanja, a P.S. bio je prisutan na osam, posljednji put 2003. godine.

2005. godine Kasacijski sud se obraća Komori radi postavljanja drugog branitelja jer P.S. nije prisustvovao saslušanjima posljednje gotovo dvije godine te je tako postavljen odvjetnik M.B. Podnositeljica ni u kom trenutku nije primila obavijest od nacionalnog suda da joj je postavljen branitelj po službenoj dužnosti jer njezin prvotno izabrani nije vršio svoje dužnosti. Isto tako, obavijest nije dobila ni od strane tako postavljenog branitelja iako je on po postavljanju bio nazočan na nekoliko saslušanja što automatski upućuje na povredu njezina prava na branitelja

[46] *Ibid*., §159.
[47] Elif Nazan Şeker protiv Turske, zahtjev br. 41954/10, presuda od 8. ožujka 2022. godine.

po vlastitom izboru jer uskraćivanjem davanja spomenutih obavijesti taj izbor nije mogla ni učiniti.

Razmatrajući predmet ESLJP shvaća kako je turski nacionalni sud bio primoran postaviti M.B. kao branitelja podnositeljice kako bi osigurao poštenost i integritet postupka i prava na učinkovitu obranu s obzirom na postupke P.S. u vidu odsutnosti od suđenja kroz zapaženo dulji vremenski period.[48] Isto tako je utvrdio propust domaćeg suda da, iako je bio dužan to učiniti, uputi spomenutu obavijest što je podnositeljicu u potpunosti spriječilo da izrazi svoje želje za braniteljem i učini vlastiti informirani odabir (kako je u istaknuto u presudi Dvorski).[49]

Jasno je izrekao kako se pravo na branitelja po vlastitom izboru primjenjuje na odgovarajući način i na fazu suđenja u kaznenom postupku.[50]

Iz takvog stava ESLJP potrebno je zaključiti kako se nacionalna država ne može "osigurati" i unaprijed ograditi od odgovornosti za ne pružanje adekvatne, zakonom propisane učinkovite obrane tako da jednostavno okrivljeniku postavi branitelja, već moraju biti dane sve potrebne obavijesti kako bi prvenstveno, naravno kada je to moguće, bio učinjen vlastiti slobodan i informirani izbor. Takav izbor osobe branitelja država je u načelu dužna i poštivati, a ograničenja će biti moguća u vrijeme, na način i u slučajevima koji su određeni nacionalnim propisima i razvijeni u okviru judikature ESLJP.

[48] *Ibid.*, §53.
[49] *Ibid.*, §55.
[50] *Ibid.*, §50.

5. UREĐENJE PRAVA NA IZBOR BRANITELJA NA RAZINI EUROPSKE UNIJE

Prije fokusa na relevantne odredbe Ustava RH i domaćeg zakona koji uređuje čitav tijek kaznenog postupka kao i položaj, prava i obveze sudionika, bitno je pažnju posvetiti važećim izvorima u vidu direktiva. One nisu izravno primjenjive već svaku državu obvezuju u pogledu rezultata koje treba postići dok je izbor oblika i metoda postizanja tih rezultata prepušten nacionalnim država koje su članice Europske unije te nose određenu težinu i vode važnim promjenama u nacionalnim zakonodavstvima.

U kontekstu prava na obranu, a osobito teme ovog rada koja je pravo na branitelja po vlastitom izboru, bitno je spomenuti Direktivu o pravu na pristup odvjetniku[51] (dalje u tekstu: Direktiva 2013/48) usvojenu od strane Europskog parlamenta i Vijeća 22. listopada 2013. godine koja je konačno implementirana u hrvatski pravni poredak 2017. godine Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku.[52] Direktiva se primjenjuje na osumnjičene i optužene osobe u kaznenom postupku od trenutka kada ih nadležna tijela države članice putem službene obavijesti ili na drugi način upozore na to da su osumnjičeni ili optuženi za počinjenje kaznenog djela te neovisno o tome je li im oduzeta sloboda.

Direktiva u čl. 3. st. 2. određuje kako države moraju osigurati pravo na pristup branitelju bez nepotrebnog odgađanja i to prije ispitivanja od strane policije ili drugog nadležnog tijela, pri provođenju određenih dokaznih radnji, nakon oduzimanja slobode i u slučaju poziva na sud koji je nadležan za vođenje kaznenog postupka, a prije pojavljivanja pred njim. Pravo na pristup branitelju uključuje više prava određenih čl. 3. st. 3., a ona su pravo na privatni sastanak i komunikaciju s odvjetnikom, uključujući i prije prvog ispitivanja, na prisutnost odvjetnika pri ispitivanju i njegovo aktivno sudjelovanje, te pravo da odvjetnik prisustvuje dokaznim radnjama u kojima prema nacionalnom pravu osumnjičenik, odnosno optuženik, mora ili može, odnosno smije prisustvovati.

Iako Direktiva izrijekom ne spominje pravo na branitelja po vlastitom izboru ono je nužno sadržano u odredbama koje se tiču minimalnih standarda i prava okrivljenika i osumnjičenika, a to je vidljivo i iz prakse sudova, osobito ESLJP koji njene odredbe redovito navodi kao

[51] Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima tijekom trajanja oduzimanja slobode, SL EU L 294, od 6. studenog 2013. godine.
[52] NN 70/17.

relevantne izvore prava kada se predmet tiče prava na branitelja općenito ili po vlastitom izboru. Potaknula je važne promjene u odnosu na branitelja pa je tako redefiniran pojam osumnjičenika u ZKP-u, a pravo na pristup branitelju dano je od samog početka kaznenog postupka. Direktiva zapravo kodificira postojeće precedentno pravo ESLJP koje od donošenja presude u predmetu *Salduz (*poglavlje 4.2.1. rada) bilježi konstantan razvoj i rast standarda koji se tiču prava na pristup branitelju.[53]

Potrebno je spomenuti i Direktivu o pravu na informiranje[54] (dalje u tekstu: Direktiva 2012/13) koja određuje minimalne standarde u odnosu na pružanje informacija o pravima i optužbama koje se stavljaju na teret osobama osumnjičenim ili okrivljenim za počinjenje kaznenog djela. Razlikuje opću pouku o pravima uređenu čl. 3. koji obvezuje na žurno davanje informacija, uključujući i pravo na branitelja, bilo pismeno bilo usmeno, svim osumnjičenicima i okrivljenicima.[55] S druge strane postoji posebna pouka o pravima osoba koje su lišene slobode iz čl. 4. koji zahtijeva žurno davanje šireg kruga informacija, davanje mogućnosti osobi da pouku pročita te zadrži za vrijeme tijekom kojeg joj je oduzeta sloboda.[56] O svim pravima države su osumnjičenike i okrivljenike dužne upoznati na razumljiv način u skladu s nacionalnim uređenjem.

Ova Direktiva transponirana je u naše nacionalno zakonodavstvo Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku[57] iz prosinca 2013. godine. Iako također izrijekom ne spominje pravo na branitelja po vlastitom izboru bitno je bilo spomenuti je jer je njenim transponiranjem uvedena, između ostalog, i pisana pouka o pravima uhićenika iz čl. 108.a st. 1. ZKP koji određuje sadržaj pouke, tj. navodi sva prava o kojima uhićenik mora odmah biti obaviješten, a uključuje i pravo na branitelja po vlastitom izboru navedeno u t. 3. istog članka. Spomenutu pouku policija je dužna predati uhićeniku odmah, a ako to nije bilo moguće, treba ga na njemu razumljiv način upoznati s njegovim pravima, osim ako pouku nije sposoban shvatiti ili postoji opasnost za život ili tijelo (čl. 108. st. 1. ZKP).

---

[53] Đurđević, Z., *The directive on the right of access to a lawyer in criminal proceedings: filling a human rights gap in the European Union legal order*, Zagreb: Croatian Association of European Criminal Law, 2016., str. 9-23, str. 19.
[54] Direktiva 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku., SL EU L 142, od 1. lipnja 2012. godine.
[55] Ivičević Karas, E.; Burić, Z.; Bonačić, M., *Unapređenje procesnih prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku: pogled kroz prizmu europskih pravnih standard**a,*** Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 1/2016, str. 11-58., str. 26.
[56] *Ibid*., str. 27.
[57] NN 145/2013.

6. NACIONALNO ZAKONSKO I USTAVNO UREĐENJE PRAVA NA IZBOR BRANITELJA

Kako bi bilo moguće izložiti položaj okrivljenika i branitelja u našem kaznenom postupku te njihova prava i obveze, potrebno je prvenstveno definirati sam kazneni postupak, a prema opće prihvaćenoj definiciji radi se o skupu radnji i mjera koje sudovi i druga tijela poduzimaju u slučaju sumnje na počinjenje povrede društvenih pravila ponašanja shvaćena kao kazneno djelo, a koje za cilj imaju utvrditi je li ona zaista počinjena, tko je počinitelj te može li mu se u slučaju dokazane krivnje presudom izreći propisana kazna ili sankcija.[58]

6.1. Položaj okrivljenika i branitelja u kaznenom postupku

Prethodno definirani kazneni postupak podrazumijeva i traži aktivnost i reaktivnost većeg broja sudionika i to prvenstveno suda i stranaka, bilo da se radi o osumnjičeniku, tj. osobi protiv koje je podnesena kaznena prijava, ili se provode izvidi, ili se vodi istraga, ili poduzimaju dokazne radnje prije početka kaznenog postupka (čl. 202. st. 2. t.1. ZKP) ili pak o osobi protiv koje je podignuta optužnica koja još nije potvrđena, osobi protiv koje je podnesena privatna tužba te osobi protiv koje je presudom izdan kazneni nalog, odnosno okrivljeniku (čl. 202. st. 2. t.3 ZKP).

U hrvatskom kaznenom procesnom sustavu dvojak je položaj okrivljenika. On je osoba protiv koje je pokrenut i vodi se kazneni postupak pa ga u tom smislu smatramo procesnim subjektom. Državno odvjetništvo je ono koje poduzima kazneni progon zbog čega je zakonodavac u glavi VI. ZKP zajamčio niz procesnih prava okrivljenika kako bi uspješno djelovao kao nositelj procesne funkcije obrane. Cilj je pravilno i zakonito provođenje postupka čiji će rezultat biti jednako kvalitetna presuda kojom će biti izrečena adekvatna sankcija za počinjeno kazneno djelo. Okrivljenika također smatramo procesnim objektom jer u slučaju počinjenja kaznenog djela ili samo pojave sumnje u počinjenje od sebe ne može otkloniti vođenje kaznenog postupka ni svojim dispozicijama utjecati na državu koja prema njemu poduzima procesne mjere pa postaje stranka neovisno o vlastitoj procesno relevantnoj volji.

U kaznenom postupku funkciju obrane vrši u pravilu branitelj kao procesni pomoćnik okrivljenika koji svojim pravnim znanjem i procesnom vještinom pomaže okrivljeniku u pronalaženju i utvrđivanju činjenica u njegovu korist, primjeni propisa koji su za okrivljenika najpovoljniji te korištenju procesnih prava.[59] Jedna od najčešće spominjanih prednosti

[58] Krapac, D., *Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije*, NN, Zagreb 2015., str. 4.
[59] *Ibid.*, str. 222.

angažiranja branitelja je njegov pozitivan utjecaj na tijek i na ishod postupka, ali i na sva tijela koja sudjeluju u kaznenom postupku; "sudjelovanje branitelja kao posebnog procesnog subjekta koji u kaznenom postupku djeluje samo u korist okrivljenika, oslobađa državna tijela koja sudjeluju tereta psihološki nespojivih funkcija optužbe, obrane i nepristranog istraživanja i utvrđivanja činjeničnog stanja".[60]

Pravo imati branitelja temeljno je ljudsko pravo što govori o važnosti profesionalne pomoći, a u kazneno-procesnoj teoriji postoje četiri skupine razloga kojima se opravdava okrivljenikovo pravo na branitelja: tehnički aspekt tiče se stručne pomoći branitelja kao osobe koja ima pravno obrazovanje i pomaže okrivljeniku u pronalaženju i primjeni najpovoljnijih pravila, psihološki aspekt u smislu mogućnosti racionalnog sagledavanja situacije čiji ishod ga ne pogađa direktno kao okrivljenika, humanitarni aspekt koji na branitelja gleda kao na pomoć i potporu te pružanje osjećaja sigurnosti te posljednji strukturalni koji osigurava učinkovito sudjelovanje okrivljenika u kaznenom postupku.[61]

Ovlasti branitelja jasno su određene čl. 67. ZKP pa tako on može u korist okrivljenika poduzimati sve radnje koje može poduzeti sam okrivljenik, prisustvovati dokaznoj radnji prepoznavanja, suočenju i rekonstrukciji događaja kada okrivljenik sudjeluje u tim radnjama te u svrhu pripremanja obrane branitelj može tražiti obavijesti od građana, osim žrtve i oštećenika kaznenog djela. Također ima pravo uvida u spis predmeta (čl. 74. ZKP).

Ulogu branitelja okrivljenika odvjetnik preuzima po dobivanju punomoći čime ga ovaj ovlašćuje ili na poduzimanje konkretne radnje ili svih radnji koje su korisne i nužne za uspješno vođenje i povoljan ishod kaznenog postupka. Sukladno zakonskoj odredbi, branitelj je dužan podnijeti punomoć tijelu koje vodi postupak, a okrivljenik može branitelju dati punomoć i usmeno na zapisnik pred tijelom koje vodi postupak (čl. 68. st. 1. i 2. ZKP). Odvjetnici imaju pravo i dužnost u granicama zakona i dobivenih ovlasti poduzimati sve što po njihovoj ocjeni može koristiti stranci kojoj pružaju pomoć.[62] Prava i dužnosti branitelja prestaju pravomoćnim okončanjem kaznenog postupka, opozivom od strane okrivljenika, otkazom zastupanja od strane branitelja ili razrješavanjem dužnosti branitelja po službenoj dužnosti ili na teret proračunskih sredstava (čl. 68. st. 1.ZKP).

---

[60] *Ibid.*, str. 243.
[61] Valković, L.; Burić, Z., *Primjena izabranih elemenata prava na formalnu obranu iz prakse europskog suda za ljudska prava u hrvatskom kaznenom postupku*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 18, broj 2/2011, dostupno na: https://hrcak.srce.hr/file/129686 str. 522., (6.11.2024.).
[62] Čl. 7. st. 1. ZKP.

6.2. Zakonsko uređenje prava na branitelja po vlastitom izboru

ZKP već u čl. 5. st. 1. određuje pravo okrivljenika da se brani sam ili uz branitelja kojeg sam izabere iz reda odvjetnika, a st. 3. obvezuje sud ili drugo nadležno tijelo koje poduzima radnje da ga prije ispitivanja pouči o pravu na branitelja i u vezi s braniteljem. Zakonodavac je u glavi IV. predvidio niz prava koja ima okrivljenik te u st.1. t.3. također spomenuo njegovo pravo na izbor branitelja. Uhićenik odmah po uhićenju mora biti obaviješten, između ostalog, o pravu na stručnu pomoć branitelja kojeg sam izabere (čl. 7. st. 2. t.3. ZKP), a detaljan sadržaj pouke o pravima određen je čl. 108.a st. 1. t. 3. jer da bi se svojim pravima koristili potrebno je o istima uhićenike i informirati i važno je za uspostavu povjerenja između njih i odvjetnika koji će tijekom postupka vršiti funkciju obrane. Dužnost nadležnih tijela je dati spomenutu pouku o pravima ne samo uhićeniku već i okrivljeniku, a sadržaj je određen čl. 239. st. 1. t. 5. ZKP i uključuje pravo uzeti branitelja po vlastitom izboru.

U okviru izvida policija može prikupljati obavijesti od građana, osoba koje se nalaze u pritvoru, a iznimno i od osoba koje se nalaze u istražnom zatvoru ili drugoj ustanovi za lišavanje slobode samo na temelju pisanog odobrenog prijedloga i u prisustvu odvjetnika kojeg takva osoba sama izabere (čl. 208. st. 1. ZKP). Ako policija ne postupi na opisani način iskazi osumnjičenika i dokazi koji su iz tog iskaza pribavljeni bili bi neupotrebljivi u kaznenom postupku (čl. 208. st. 8. ZKP).

Policija može ispitivati osumnjičenika o kaznenim djelima za koja se postupak pokreće po službenoj dužnosti po čl. 208.a st. 1. ZKP. Osumnjičenik koji se odazvao pozivu radi ispitivanja o kaznenom djelu ili koji je prisilno doveden u skladu sa zakonom, mora prije ispitivanja primiti pouku o pravima koja uključuje izbor branitelja (čl. 208.a st. 3.), a ako to pravo odluči iskoristiti policija će zastati s ispitivanjem do dolaska branitelja, a najdulje iduća tri sata. Ako osumnjičenik nije izabrao branitelja ili izabrani ne može doći, omogućit će mu se da uzme branitelja s liste dežurnih odvjetnika (čl. 208.a st. 5. ZKP).

Uvijek kada govorimo o pravu na branitelja općenito, a samim time i odabiru istog, govorimo o formalnoj obrani okrivljenika jer uz sebe ima njegovu stručnu pomoć nasuprot čega postoji i materijalna (*pro se*) obrana koju okrivljenik vrši sam. Nedvojbeno je kako je imati branitelja vrlo korisno za okrivljenika i povećava šanse za povoljniji ishod kaznenog postupka, no moguće je da će njegova uloga ostati neupražnjena. Okrivljenik može imati pravo izbora između stručne pomoći ili samostalnog vršenja funkcije obrane pa će se u takvim slučajevima raditi o fakultativnoj formalnoj obrani.

Drugi dio gore spomenutog čl. 5. st. 1. ZKP određuje da će okrivljeniku branitelja postaviti sud ako ga sam ne izabere, a radi se o nekom od taksativno navedenih slučajeva u kojima ga okrivljenik bezuvjetno mora imati pa tako govorimo o obveznoj formalnoj obrani. Zakonodavac u čl. 66. st. 1. ZKP uzima u obzir osobna svojstva okrivljenika, prirodu i okolnosti počinjenja kaznenog djela i predviđa situacije koje bi previše opteretile okrivljenikovu sposobnost za materijalnu obranu.[63]

Treće pravo sadržano u čl. 5. ZKP je pravo na obranu siromašnih okrivljenika pa tako drugi stavak uređuje njihovu formalnu obranu i navodi da će im branitelj biti postavljen na teret proračuna ako ne mogu podmiriti troškove branitelja i ako su ispunjene druge zakonske pretpostavke. Važno je u ovom kontekstu spomenuti i Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći[64] na snazi od 2020. godine kojim su u zasebni akt izdvojene najvažnije odredbe pružanja adekvatne i kvalitetne pomoći svima bez obzira na ekonomsko-socijalnu situaciju i možemo reći da je takav potez vrlo važan osobito gledajući sa stajališta prava na pravično suđenje i ostvarenja ustavnog postulata o jednakosti svih pred sudovima, državnim i inim tijelima.

6.3. Ustavno uređenje prava na branitelja po vlastitom izboru

Ustav Republike Hrvatske[65] (dalje u tekstu: Ustav) najviši je pravni i politički te temeljni konstitutivni državni dokument koji propisuje jedinstvenost i nedjeljivost Republike Hrvatske kao demokratske i socijalne zajednice u kojoj vlast proizlazi iz naroda i pripada narodu kao zajednici slobodnih i ravnopravnih građana. Jasno određuje temeljna prava i slobode uključujući i pravo na pravično suđenje koje nije jedinstvena odredba već uključuje više konkretnijih prava koje smatramo općim i osnovnim elementima pravičnog postupka, a jedno od njih je i pravo na branitelja po vlastitom izboru.

Ustav u članku 29. stavku 2. alineji 3. svakom osumnjičenom, okrivljenom i optuženom za kažnjivo djelo jamči pravo na branitelja i na nesmetano uspostavljanje veze s braniteljem te određuje da s tim pravom mora biti upoznat, dok u članku 29. stavku 2. alineji 4. jasno određuje kako svatko, u slučaju sumnje ili optužbe zbog kažnjivog djela, ima pravo da se brani sam ili uz branitelja po vlastitom izboru, a ako nema dovoljno sredstava da plati branitelja, ima pravo na besplatnog branitelja pod zakonom propisanim uvjetima.

---

[63] *Op.cit.*, (bilj. 58), str. 247.
[64] NN 143/13, 98/19.
[65] NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

Jedna od mogućnosti zaštite u slučaju ugrožavanja ili povrjeđivanja prava i sloboda je podnošenje ustavne tužbe no tek nakon iscrpljivanja svih drugih dostupnih puteva pravne zaštite.[66] Tek iznimno će, u taksativno navedenim slučajevima, Ustavni sud pokrenuti postupak po ustavnoj tužbi prije nego su iscrpljene druge mogućnosti.[67] Ustavna tužba posljednje je dostupno sredstvo okrivljenika u pokušajima zaštite vlastitih prava i sloboda, osobito onog ovdje najbitnijeg prava na branitelja po vlastitom izboru, a prije eventualnog obraćanja ESLJP.

6.4. Praksa nacionalnih sudova o pravu na branitelja po vlastitom izboru

6.4.1. Praksa Vrhovnog suda RH

Vrhovni sud odlučivao je o povredi prava na izbor branitelja u žalbenom postupku te je svojom presudom[68] odbio zahtjev podnositelja D.B. za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude kao neosnovan. On je prethodno odlukom Županijskog suda u Zadru proglašen krivim za kazneno djelo iz čl. 314. st.2. KZ/11 jer je silom spriječio policijske službenike u obavljanju službene radnje na način da ih je verbalno napao, gurao rukama itd., te na njih huškao psa pasmine njemački ovčar koji se po ocjeni suda u ovom konkretnom slučaju može smatrati opasnim oruđem.

Tvrdi da mu je, između ostalog, povrijeđeno pravo obrane, odnosno pravo na obranu uz branitelja po vlastitom izboru jer su zatvorski službenici onemogućili da stupi u kontakt s odvjetnikom J.K., odnosno telefonski kontakt dozvoljen je 22. ožujka 2018. godine na dan objave presude dok je posjeta dozvoljena tek 11. travnja 2018. godine. Nasuprot tih tvrdnji, Vrhovni sud potvrđuje nalaze drugostupanjskog suda te ističe da je D.B. na raspravi 16. ožujka 2018. godine imao osiguranu obranu po službenoj dužnosti čemu se nije usprotivio niti izrazio želju za izborom branitelja od povjerenja, već je iz njegova završnog govora jasno da nije angažirao branitelja jer se namjeravao braniti sam, a i pridružio se svim tvrdnjama svoje braniteljice po službenoj dužnosti.

Prvostupanjska presuda je objavljena 22. ožujka 2018. godine, a prema dokumentaciji priloženoj uz žalbu proizlazi da mu je tog istoga dana omogućen telefonski kontakt sa odvjetnikom J.K. Osuđenik je pisanu presudu primio 17. travnja 2018. godine, a osobno sačinjenu žalbu podnio je upravi Zatvora u Zagrebu 22. travnja 2018. godine, dakle prije isteka

[66] Ustav RH, čl. 62. st. 2.
[67] *Ibid.*, čl. 63.
[68] VSRH, Kr-45/2019-5, presuda od 12. rujna 2019. godine.

zakonskog roka od petnaest dana za njeno podnošenje od primitka presude, a žalbu protiv prvostupanjske presude podnijela je i spomenuta braniteljica po službenoj dužnosti.

Imajući na umu tvrdnju osuđenika da je njegovu izabranom odvjetniku posjeta bila dozvoljena 11. travnja 2018. godine do još nije ni počeo teći rok za podnošenje žalbe protiv prvostupanjske presude, Vrhovni sud smatra kako nije osnovan osuđenikov prigovor da mu je bilo onemogućeno pravo da izabere branitelja (za žalbeni postupak) pa nema govora o teškoj povredi prava na pravično suđenje zbog povrede prava na obranu po vlastitom izboru.[69]

Pitanjem povrede prava na branitelja po vlastitom izboru Vrhovni sud također se bavio odlučujući o žalbi protiv prvostupanjske presude županijskog suda te donio odluku[70] o neosnovanosti prigovora da je došlo do spomenute povrede u odnosu na podnositelja Marka Suca. On, njegov branitelj G.P. i Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (USKOK) potpisali su 18. veljače 2015. godine izjavu za donošenje presude na temelju sporazuma stranaka. Prije toga, 2. veljače 2015. godine, podnositelj je otkazao punomoć izabranom branitelju G.P., a 31. prosinca 2014. godine je dao punomoć drugom odvjetniku, V.M., koji nije sudjelovao u „zaključenju nagodbe". Na temelju spomenutog sporazuma donesena je presuda 6. ožujka 2015. godine. 17. travnja iste godine podnositelj se žalio protiv prvostupanjske presude i naveo kako sporazum nije potpisao svjestan posljedica, da je bio prisiljen potpisati ga zbog straha za sebe i obitelj te da nije bio prisutan njegov izabrani branitelj već bivši branitelj kojem je otkazao punomoć. Smatra da mu je na takav način povrijeđeno pravo na obranu, odnosno pravo na pravično suđenje zajamčeno člankom 29. stavkom 1. i 2. Ustava i člankom 6. EKLJP.

Vrhovni sud potvrdio je činjenice u vidu potpisivanja sporazuma, presude na temelju tog sporazuma te da su na objavi presude bili prisutni podnositelj i njegova braniteljica (u zamjenu za V.M. koji je njegov branitelj na temelju punomoć od 31. prosinca 2014. godine). Na sjednici je pročitana izjava podnositelja za donošenje presude na temelju priznanja i suglasnosti s njenim sadržajem iz čega slijedi kako je podnositelj u nazočnosti izabranog branitelja potvrdio sadržaj izjave u svim dijelovima pa tako i u dijelu koji se odnosi na ovlaštenje G.P. da potpiše spomenutu izjavu. Tvrdnja da taj odvjetnik nije imao ovlaštenje za zastupanje je neosnovana jer ni u prisutnosti novoizabranog branitelja pred Vrhovnim sudom nije osporio sadržaj izjave

[69] *Ibid*., para. 11.
[70] VSRH, Kž-Us 65/2015-9, presuda od 12. studenog 2019. godine.

kao ni ovlaštenje G.P. niti je od izjave odustao već je učinio upravo suprotno i suglasio s njenim sadržajem.

Sukladno tome, Vrhovni sud bio je mišljenja kako podnositelja nije zastupao odvjetnik G.P. protivno njegovoj volji što znači da mu je bila osigurana učinkovita pravna pomoć. Također, izjava o opozivu punomoći ne dovodi u pitanje zakonitost izjave za donošenje presude na temelju sporazuma stranaka, a time ni zakonitost pobijane presude. Sukladno odredbama ZKP iz čl. 68. st. 2. prava i dužnosti branitelja prestaju, između ostalog, kad optuženik opozove punomoć ili kad branitelj otkaže zastupanje i o tome obavijesti sud, ali ona prema stanju spisa nije dostavljena.

6.4.2. Praksa Ustavnog suda RH

Prethodno spomenuta odluka Vrhovnog suda bila je povod ustavnoj tužbi od strane istog podnositelja, Marka Suca, koji se Ustavnom sudu obraća tvrdeći kako su mu, između ostalog, povrijeđena prava zajamčena člankom 29. stavkom 2. alinejama 3. i 4. Ustava te člankom 6. stavkom 3. točkom (c) EKLJP.

Ustavni sud se u svojoj odluci[71] prvenstveno referirao na pravo na branitelja općenito. Rekao je kako je pravo svake osobe optužene za kazneno djelo da je učinkovito brani odvjetnik, a on je procesni pomoćnik koji svojim znanjem i procesnom vještinom pomaže okrivljeniku u pronalaženju i utvrđivanju činjenica u njegovu korist, a time se ostvaruje postulat jednakosti oružja i drugih elemenata pravičnog suđenja.[72] Što se tiče konkretnog prava na branitelja po vlastitom izboru zauzeo je stav kako u ovom slučaju ne postoje činjenice koje bi ukazale na povredu tog prava jer su podnositelj i branitelj ostali potpuno pasivni u postupku koji je prethodio donošenju prvostupanjske presude u vezi osporavanja potpisivanja izjave za donošenje presude na temelju sporazuma stranaka od strane podnositelja i njegovog ranijeg izabranog branitelja.[73]

S obzirom na sve navedeno, Ustavni sud zaključuje da je podnositelju tijekom kaznenog postupka koji je prethodio ustavnosudskom postupku pružena pravna pomoć branitelja po vlastitom izboru, najprije od strane odvjetnika G.P., a nakon toga odvjetnika V.M. te da su ispoštovani zahtjevi za pravično suđenje.[74]

---

[71] USUD, U-III-521/2020., presuda od 30. lipnja 2022. godine.
[72] *Ibid*., para. 8.-8.1.
[73] *Ibid*., para. 8.3.
[74] *Ibid*., para. 8.4.

Pravom na branitelja po vlastitom izboru Ustavni sud također se bavio povodom ustavne tužbe podnesene od strane Rajka Kričkovića koju je u konačnici odbacio svojim rješenjem.[75] Podnositelj je prethodno bio optužen i osuđen zbog kaznenog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. Tvrdio je da mu je pred Vrhovnim sudom u postupku povodom žalbe povrijeđeno pravo na branitelja po vlastitom izboru jer je na sjednici žalbenog vijeća izlaganje žalbe bilo dopušteno samo jednom branitelju, odvjetniku V., ali ne i odvjetniku A. Ustavni sud je čitanjem zapisnika utvrdio da su na sjednici vijeća bila prisutna dva izabrana branitelja, odvjetnici A. i V. iz istog Odvjetničkog društva. Treća braniteljica, odvjetnica R., te četvrti branitelj, odvjetnik N. nisu pristupili niti su tražili odgodu zbog nemogućnosti dolaska. Sjednica vijeća počela je izlaganjem žalbi koje su podnijeli podnositelj osobno i njegovo troje branitelja izuzev odvjetnika A. Žalbe je izložio odvjetnik V. nakon čega predsjednik vijeća poziva podnositelja da dopuni njegovo izlaganje što je ovaj i učinio i potom izjavio da više nema ništa za dodati. Po dovršetku izlaganja zamjenice državne odvjetnice podnositelj je imao priliku ponovo se izjasniti te je ponovio prijašnje navode. Predsjednik vijeća je na kraju pitao stranke imaju li primjedbe na tijek sjednice i sadržaj zapisnika na što su stranke dale negativan odgovor pa je predsjednik vijeća objavio da je sjednica završena.

Ustavni sud najprije ponavlja da su prava zajamčena Ustavom i EKLJP minimalna prava kao i da pravo na branitelja ne znači pravo imati jednog konkretnog branitelja niti uključuje pravo da nekoliko branitelja izabranih od strane okrivljenika svi imaju pravo pred žalbenim sudom izlagati žalbu već pravo na branitelja jamči da se okrivljenom u kaznenom postupku osigura stručna obrana od strane kvalificiranog odvjetnika.[76]

Iz iznesenih činjenica bilo je jasno kako ni podnositelj ni njegovi izabrani branitelji nisu tražili da dio žalbe izlaže odvjetnik A., niti su stavili kakvu primjedbu na takav tijek sjednice, a ni na sadržaj zapisnika. Slijedom toga Ustavni sud je zaključio kako je nedvojbeno da se podnositelj svojevoljno odrekao toga da dio žalbe izlaže i drugi prisutni branitelj te je, s obzirom da ne postoje pretpostavke za odlučivanje o biti stvari, ustavnu tužbu odbacio u skladu sa zakonskim odredbama.

Praksa Europskog suda za ljudska prava u odnosu na izbor branitelja izložena je ranije u ovom radu no bitno je u okviru prakse našeg Ustavnog suda spomenuti kakav je njihov međusobni odnos jer su stajališta o povredi prava na branitelja po vlastitom izboru vrlo slična ili ista. ESLJP

[75] USUD, U-III-5106/2021, presuda od 28. lipnja 2023. godine.
[76] *Ibid.*, para. 7.1.

se, kao što je već rečeno, bavi povredama odredbi EKLJP te podnositeljima u slučaju utvrđivanja iste dosuđuje pravične naknade dok Ustavni sud štiti temeljna prava i slobode koja se gotovo uvijek preklapaju s EKLJP, a u nacionalnom poretku bi trebao otkloniti povrede na način da ukine akt kojim su počinjene i predmete vrati na ponovo suđenje dok u slučaju povrede prava na suđenje u razumnom roku dosuđuje po potrebi pravičnu naknadu.[77] ESLJP nema moć ukinuti ili preinačiti presude nacionalnih sudova već države stranke konvencije moraju poduzeti mjere u korist podnositelja kojem je povreda utvrđena, a cilj mjera je, ako i koliko je moguće, spriječiti nastup posljedice i otkloniti je vraćanjem u stanje kakvo je bilo prije posljedice što je i određeno čl. 46. st. 1. EKLJP.[78]

Ustavni sud redovito mijenja svoju praksu kad ESLJP utvrdi da u domaćem pravu ne postoji učinkovito pravno sredstvo za zaštitu određenog prava, ali i Ustavni sud svojim odlukama utječe na ESLJP na način da njegova praksa prati stajališta našeg suda o tome ima li RH učinkovito pravno sredstvo koje određuje Konvencija.[79]

[77] Šarin, D., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kroz odnos Europskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda Republike Hrvatske na primjeru zaštite ljudskog prava na pristup sudu*, Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, Vol. 30, no. 3-4, 2014., str. 87.
[78] Omejec, J., *Izvršenje presuda i odluka Europskog suda za ljudska prava*, Zbornik PFZ, 62, (5-6) 1913-1942 (2012.), str. 1918., dostupno na: https://hrcak.srce.hr/file/147429 (20.12.2024.)
[79] *Op.cit.* (bilj. 77), str. 95.

7. OGRANIČENJA I ODRICANJE OD PRAVA NA IZBOR BRANITELJA

Pravo na branitelja po vlastitom izboru nedvojbeno je važno za postojanje povjerenja između okrivljenika i njegova odvjetnika te stoga ZKP spomenuto pravo jamči svima od početka postupka. Nasuprot tome, zakonodavac je propisao i određena ograničenja, a ona se prvenstveno odnose na osobu branitelja s obzirom na vrstu i težinu kaznenog djela, samim time i na vrstu i rang suda pred kojim se vodi postupak. Tako čl. 65. st. 4. određuje da branitelj može biti samo odvjetnik, eventualno odvjetnički vježbenik s položenim pravosudnim ispitom, ali samo pred općinskim sudom za djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, a pred županijskim sudom isključivo odvjetnik. Isti članak određuje da kada se radi o kaznenim djelima za koja je propisana kazna dugotrajnog zatvora, branitelj po službenoj dužnosti može biti samo odvjetnik s minimalno osam godina iskustva. Sukladno tome i ESLJP se dotiče određenih svojstava koje branitelj mora imati kako bi obavljao tu funkciju te je u predmetu *V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*[80] rekao kako branitelj može biti samo osoba koja ima stručne kvalifikacije, kojoj je dozvoljeno obavljati odvjetničku dužnost na određenom području te koja ima formalnu potvrdu o sposobnosti vršenja funkcije obrane.

U vidu daljnjih kvalitativnih ograničenja upravo kako bi se osigurala nepristranost, objektivnost i poštenost suđenja, zakonodavac u čl. 70. ZKP osobama određenih svojstava uskraćuje mogućnost nastupanja u ulozi branitelja pa tako branitelj ne može biti žrtva, oštećenik, bračni, odnosno izvanbračni drug žrtve ili oštećenika, privatnog tužitelja ili oštećenika kao tužitelja ni njihov srodnik u ravnoj lozi do bilo kojeg stupnja, u pobočnoj lozi do četvrtog stupnja ili po tazbini do drugog stupnja (čl. 70. st. 1. ZKP). Isto ograničenje propisano je u st. 2. i za osobu koja je pozvana kao svjedok, osim ako je prema ovom Zakonu oslobođena dužnosti svjedočenja i izjavila da neće svjedočiti ili ako se branitelj ispituje kao svjedok u slučaju iz članka 284. st. 2. ZKP (branitelj ne može biti ispitan kao svjedok osim ako to zahtjeva sam okrivljenik). Treći stavak brani da kao branitelj nastupa osoba koja je u istom predmetu postupala kao sudac, državni odvjetnik, istražitelj ili policijski službenik, odnosno ovlaštena osoba ministarstva nadležnog za obranu, ili je u istom predmetu osumnjičena. Branitelj ne može biti ni odvjetnik protiv kojeg je započeo kazneni postupak zbog osnovane sumnje da je primanjem novca ili imovine od okrivljenika počinio ili bio sudionik u kaznenom djelu pranja novca (čl. 70. st. 4. ZKP).

[80] V. protiv Ujedinjenog kraljevstva, zahtjev br. 11465/85., presuda od 2. prosinca 1985. godine, cit. prema Pajčić, M., *Pravo okrivljenika na branitelja i na besplatnu pravnu pomoć*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 17, br.1/2010, str. 63.

Do ograničenja prava imati odvjetnika po vlastitom izboru može doći i rješenjem suda kojim će na prijedlog državnog odvjetnika određenom branitelju uskratiti pravo na zastupanje u konkretnom predmetu ako bi podaci iz spisa ukazivali na ozbiljnu vjerojatnost da je branitelj primanjem novca ili imovine od okrivljenika počinio ili bio sudionik u kaznenom djelu pranja novca iz čl. 265. st. 1. do 5. Kaznenog zakona.

Okrivljenika ništa ne sprječava da ima više branitelja, a ZKP dopušta istodobno najviše tri te određuje da se obrana smatra osiguranom kad u postupku sudjeluje jedan od njih (čl. 69. st. 3.), a istog je stava i ESLJP koji je u jednoj presudi utvrdio da pravo okrivljenika imati tri branitelja, kako je bilo zajamčeno njemačkim zakonom, nije protivno čl. 6. st. 3.c) EKLJP.[81] Logično je smatrati da bi postojanje više od tri branitelja više otežalo provođenje postupka i rezultiralo odugovlačenjem negoli pomoglo okrivljeniku u smislu što povoljnijeg ishoda postupka pa je ovakvo ograničenje više no opravdano. Tako i više okrivljenika mogu imati istog branitelja, ali i za takvu mogućnosti propisano je ograničenje, tj. potreba isključenja u određenim okolnostima. Tako ZKP u čl. 69. st. 1. propisuje da više okrivljenika može imati istog branitelja ako se protiv njih ne vodi kazneni postupak za isto kazneno djelo ili ako to nije suprotno njihovim osobnim probicima. Navedeno ograničenje proizlazi i iz prakse ESLJP koji smatra da je logično da se od obrane isključi branitelj koji je sumnjiv za sudioništvo u kaznenom djelu zajedno s okrivljenicima.[82]

O spomenutom isključenju branitelja u slučajevima iz čl. 69. i 70. ZKP odlučit će sud na prijedlog državnog odvjetnika ili po službenoj dužnosti rješenjem nakon saslušanja branitelja i okrivljenika ili nakon saslušanja okrivljenika na ročištu održanom bez branitelja koji je prethodno u pozivu bio upozoren na mogućnost održavanja ročišta u njegovoj odsutnosti (čl. 71. st. 1. ZKP). Prije podizanja optužnice odluka će biti u rukama suca istrage, a nakon toga suda koji vodi postupak (čl.71. st. 2. ZKP).

U dijelu u kojem se rad bavi zakonskim uređenjem prava na branitelja po vlastitom izboru rečeno je kako ZKP u čl. 108.a određuje sadržaj pouke o pravima koja mora biti dana uhićeniku, a između ostalog sadrži i pravo na branitelja po vlastitom izboru, ali ono može biti ograničeno na način da državni odvjetnik naloži odgodu te obavijesti, no samo dok postoje razlozi iz čl. 108.b; hitna potreba da se otklone ozbiljne i teške posljedice za život, slobodu ili tjelesni

[81] Ensslin, Braader i Raspe protiv Njemačke, zahtjev br. 7572/76, 7586/76, 7587/76, presuda od 8. srpnja 1978. godine, str.114.
[82] Brandsetter protiv Austrije, zahtjev br. 11170/84, 12876/87, 13468/87, presuda od 18. kolovoza 1991. godine, §53.

integritet osobe ili za otklanjanjem opasnosti da će se sakriti ili uništiti dokaz, a najviše 12 sati od uhićenja.

Način na koji ZKP uređuje moguće ograničenje u smislu odgode ostvarenja tog prava u potpunosti odgovara rješenjima Direktive 2013/48 koja ograničenje dopušta samo iznimno, a razlozi su navedeni taksativno u čl. 3. st. 5. i 6.; zemljopisna udaljenost koja onemogućuje pristup branitelju i postojanje uvjerljivih razloga u odnosu na hitnu potrebu sprječavanja štetnih posljedica po život, slobodu ili fizički integritet osobe te na situaciju u kojoj je poduzimanje trenutačnog djelovanja istražnih tijela nužno za sprječavanje značajnih opasnosti za kazneni postupak.[83] Dotiče se i stvarnih i praktičnih razloga ograničavanja prava na izbor branitelja. U svakom slučaju za bilo kakvo ograničavanje prava na izbor moraju postojati važni i dostatni razlozi spomenuti u okviru analize presude Dvorski, a ESLJP će ocijeniti sveukupnu poštenost kaznenog postupka prilikom čega može uzeti u obzir razne čimbenike što je ESLJP pojasnio u presudi *Meftah i ostali protiv Francuske.*[84]

Ponekad će zakonska ograničenja spriječiti okrivljenika da ostvari svoje pravo na izbor branitelja, a zakonodavac također propisuje mogućnost odricanja od tog prava. Uhićenik to može učiniti nakon što je upoznat sa svojim pravima, a policija ga je dužna upoznati na jednostavan i razumljiv način s posljedicama odricanja od tog prava, a odricanje mora biti izričito, nedvosmisleno i u pisanom obliku (čl. 65. st. 2. ZKP). Ista obveza postoji za policiju u slučajevima ispitivanja osumnjičenika koji izjavi da ne želi branitelja, a nastaviti s ispitivanjem mogu samo nakon upozoravanja na posljedice (čl. 208.a st. 4. ZKP). Ispitivanje se snima audio-video uređajem te je obvezno snimkom zabilježiti davanje spomenute pouke i izjave o odricanju (čl. 208.a st. 6. ZKP). Sukladno zakonskim, odredbe o odricanju sadržane su i u Direktivi o pravu na pristup odvjetniku koja u čl. 9. st. 1. također traži da osoba bude u usmenom ili pismenom obliku obaviještena o posljedicama odricanja, a odreći se može u istom obliku (čl. 9. st. 2. Direktive).

Iz prakse ESLJP također proizlazi da je odricanje od prava na branitelja i izbor istog moguće, a primjer je stav iznesen u presudi *Kwiatkowska protiv Italije* u kojoj je ustvrdio da članak 6. EKLJP ni slovom ni duhom ne sprječava osobu da se odrekne, po vlastitoj slobodnoj volji, bilo

[83] Valković, L.; Konforta, M., *Praktična implementacija direktiva o pravu na pristup branitelju i pravnoj pomoći u hrvatskom odvjetništvu*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 26, broj 2/2019, str. 452.
[84] Meftah i ostali protiv Francuske, zahtjev br. 32911/96, 34505/97, 35237/97, presuda od 26. srpnja 2002. godine, §45.

izričito bilo konkludentno, od prava na pošteno suđenje.[85] S druge strane, da bi bilo djelotvorno u svrhe Konvencije, odricanje od prava na jamstva na pošteno suđenje mora biti utvrđeno na nedvosmislen način i biti popraćeno zaštitnim sredstvima razmjernim njegovoj važnosti.[86]

7.1. Ograničavanje prava na izbor branitelja na teret proračunskih sredstava

Nešto drugačiji vid ograničavanja izbora branitelja postoji u slučaju besplatne pravne pomoći što je jedno od prava sadržanih u čl. 6. st. 3.(c) EKLJP-a i čl. 5. st. 2. našeg ZKP. Kako bi ono bilo ostvareno okrivljenik mora dokazati da nema dostatna sredstva no ne izvan svake dvojbe već je dovoljno da postoje određene naznake da je njegova financijska situacija takva da ne može samostalno podmiriti troškove obrane bez ugrožavanja sebe ili njemu bliskih osoba.[87] Nacionalni sudovi moraju procijeniti financijsko stanje pojedinca, a ESLJP će onda odlučiti jesu li postupili u skladu s konvencijskim odredbama.

U ovom kontekstu postavljamo zanimljivo pitanje o pravu na branitelja po vlastitom izboru, tj. postoji li ono i kada osoba ne može podmiriti troškove obrane pa je sud taj koji postavlja branitelja. Odgovor je dala Europska komisija za ljudska prava navevši kako pravo na izbor ne postoji ako i kad je odvjetnik postavljen od strane suda niti postoji pravo okrivljenika da ga sud konzultira u odnosu na postavljanje, a na takvo tumačenje i shvaćanje pozvao se ESLJP odlučujući u predmetu *X. protiv Federalne Republike Njemačke*.[88] Potvrdio je to i kasnije i izrekao kako unatoč važnosti odnosa povjerenja između odvjetnika i klijenta, pravo optuženog na vlastiti izbor branitelja nije apsolutno i nužno je da bude podvrgnuto određenim ograničenjima kad se radi o besplatnoj pravnoj pomoći.[89]

Komisija je djelovala uz ESLJP no takav način provođenja postupaka često je dovodio do odugovlačenja i kompliciranja pa je stupanjem na snagu Protokola 11 iz 1998. godine ukinuta takva funkcija Komisije, a ESLJP je ujedno uspostavljen kao jedinstveni sud.

[85] Kwiatkowska protiv Italije, zahtjev br. 52868/99, presuda od 30. studenog 2000. godine, §36.
[86] Šebalj protiv Hrvatske, zahtjev br. 4429/09, presuda od 28. lipnja 2011. godine, §255.
[87] Pakelli protiv Njemačke, zahtjev br. 8398/78, presuda od 25. travnja 1983. godine, izvješće Komisije str. 34.
[88] X. protiv Federalne Republike Njemačke, zahtjev br. 6946/75, presuda od 6. srpnja 1976. godine, str. 116.
[89] Croissant protiv Njemačke, zahtjev br. 13611/88, presuda od 25. rujna 1992. godine., §29.

8. ZAKLJUČAK

Pravo na pošteno suđenje jedno je od najvažnijih ljudskih prava zajamčeno na globalnoj razini, a ujedno je i možda najvažnije procesno pravo koje štiti pojedinca, koji se našao u poziciji osumnjičenog ili optuženog za počinjenje kaznenog djela, od represivnih tijela koja se u kaznenom postupku pojavljuju u različitim ulogama. Unatoč svim pravima koja su takvom pojedincu zajamčena nizom dokumenata te ustavnim i zakonskim odredbama, faktična nejednakost uvijek će postojati jer nasuprot okrivljenika djeluje državno odvjetništvo, odnosno sama država svojim autoritetom. Način na koji je najbolje pokušati kompenzirati takvu nejednakost je okrivljeniku dati pravo da slobodno izabere odvjetnika koji će biti uz njega tijekom čitavog postupka i postupati u njegovu interesu. Upravo zato imati branitelja po vlastitom izboru možemo smatrati jednim od najvažnijih elemenata prava na pošteno suđenje jer znatno povećava šanse za povoljniji ishod postupka za okrivljenika. Kriterij po kojem će isti biti izabran možda je već određeno postojeće povjerenje, stručnost branitelja koji se iskazao radom na pojedinom predmetu ili se pak afirmirao u određenoj grani prava, no najbitnije je da se radi o izboru na temelju vlastite, slobodne volje bez utjecaja bilo kojeg nadležnog tijela ili pojedinaca koji sudjeluju u kaznenom postupku i koji su o pravu izbora dužni informirati svakog okrivljenika i omogućiti ga. Naravno, kao i gotovo sva druga prava pojedinca, i ono će biti ograničeno na način i pod uvjetima određenim zakonom, a moguće je i odreći ga se što također mora biti učinjeno na propisan način.

Jasno je, ponajviše zahvaljujući doktrini *Salduz*, kako pravo na branitelja po vlastitom izboru mora biti omogućeno od samog početka kaznenog postupka jer upravo takve rane faze diktiraju njegov daljnji tijek, a vrlo vjerojatno i ishod. Ponašanje i postupci nadležnih u hrvatskom slučaju *Dvorski* upravo suprotni od spomenute dužnosti stvorili su interes za istraživanje prava na branitelja po vlastitom izboru, načina njegova uređenja te da li se i u kojoj mjeri ono zaista ostvaruje u konkretnim slučajevima, bilo domaćim ili onim koji se nađu pred Europskim sudom za ljudska prava. Upravo je taj sud odlukom u predmetu *Dvorski protiv Hrvatske* postavio novi standard informiranosti prilikom odabira branitelja čime jasno poručuje kako nije dovoljno da nacionalna država jednostavno ponudi branitelja sa liste ako ga okrivljenik sam ne odabere, već mu moraju biti dane sve informacije kako bi se ostvarila i zadržala pravičnost postupka. Republika Hrvatska ostvarila je solidan napredak na području jamstava prava okrivljenika, uvažila odluke ESLJP-a, preporuke Odbora za sprječavanje mučenja, učinila potrebne promjene u nacionalnom uređenju uzrokovane implementacijom direktiva te poduzela nužne korake u sprječavanju ponavljanja istih povreda u budućnosti.

9. LITERATURA

KNJIGE I ČLANCI:

1. Andrassy, J.; Bakotić, B.; Lapaš, D.; Seršić, M.; Vukas, B., Međunarodno pravo 2, 2012.
2. Ćarić, M., Pojam načela pravičnog postupka pred Kaznenim sudom, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 43, 2/2006, str. 55.-73., str. 68.
3. Đurđević, Z., The directive on the right of access to a lawyer in criminal proceedings: filling a human rights gap in the European Union legal order (Zagreb): Croatian Association of European Criminal Law, 2016.
4. Ivičević Karas, E.; Burić, Z.; Bonačić, M., Unapređenje procesnih prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku: pogled kroz prizmu europskih pravnih standard**a,** Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 1/2016.
5. Katić, N., Pravo na odabir branitelja kao dio prava na pošteno suđenje - napušta li Europski sud stajalište zauzeto u presudi Dvorski protiv Hrvatske, 2018. IUS INFO - Pravni informacijski portal, https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/pravo-na-odabir-branitelja-kao-dio-prava-na-posteno-su%C4%91enje-napusta-li-europski-sud-stajaliste-zauzeto-u-presudi-dvorski-protiv-hrvatske-33483.
6. Krapac, D., Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije, NN, Zagreb 2015.
7. Krapac, D., Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije, II., Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2003.
8. Krapac, D. i suradnici, Kazneno procesno pravo, Prva knjiga; Institucije, VIII., Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, NN, 2020.
9. Omejec, J., Izvršenje presuda i odluka Europskog suda za ljudska prava, Zbornik PFZ, 62, (5-6) 1913-1942 (2012.), https://hrcak.srce.hr/file/147429.
10. Pajčić, M., Pravo okrivljenika na branitelja i na besplatnu pravnu pomoć, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 17, br.1/2010.
11. Šarin, D., Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kroz odnos Europskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda Republike Hrvatske na primjeru zaštite ljudskog prava na pristup sudu, Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, Vol. 30, no. 3-4, 2014.

12. Valković, L., Pravo na pristup branitelju u svjetlu presude Dvorski protiv Hrvatske, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 2/2016.
13. Valković, L.; Burić, Z., Primjena izabranih elemenata prava na formalnu obranu iz prakse europskog suda za ljudska prava u hrvatskom kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 18, broj 2/2011, dostupno na: https://hrcak.srce.hr/file/129686 .
14. Valković, L.; Konforta, M., Praktična implementacija direktiva o pravu na pristup branitelju i pravnoj pomoći u hrvatskom odvjetništvu, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 26, broj 2/2019.
15. Vodič kroz članak 46. Konvencije – Obvezatna snaga i izvršenje presuda, Vijeće Europe, Europski sud za ljudska prava, 2021.
16. Vodič kroz članak 6. Konvencije – Pravo na pošteno suđenje (kazneni aspekt), Vijeće Europe, Europski sud za ljudska prava, 2014.

SUDSKA PRAKSA

PRESUDE ESLJP: citirane presude dostupne su na: http://www.echr.coe.int/echr.

1. ESLJP, *Artico protiv Italije*, zahtjev br. 6694/74, serija A. br. 37., presuda od 13. svibnja 1980.
2. ESLJP, *Beuze protiv Belgije*, zahtjev br. 71409/10, presuda od 9. studenog 2018.
3. ESLJP, *Brandsetter protiv Austrije*, zahtjev br. 11170/84, 12876/87, 13468/87, presuda od 18. kolovoza 1991.
4. ESLJP, *Croissant protiv Njemačke*, zahtjev br. 13611/88, presuda od 25. rujna 1992.
5. ESLJP, *Dvorski protiv Hrvatske*, zahtjev br. 25703/11, presuda od 20. listopada 2015.
6. ESLJP, *Elif Nazan Şeker protiv Turske*, zahtjev br. 41954/10, presuda od 8. ožujka 2022.
7. ESLJP, *Ensslin, Braader i Raspe protiv Njemačke*, zahtjev br. 7572/76, 7586/76, 7587/76, presuda od 8. srpnja 1978.
8. ESLJP, *Galović protiv Hrvatske*, zahtjev br. 45512/11, presuda od 31. kolovoza 2021.
9. ESLJP, *Goddi protiv Italije*, zahtjev br. 8966/80, presuda od 9. travnja 1984.
10. ESLJP, *Ibrahim protiv Ujedinjenog kraljevstva*, zahtjev br. 50541/08, 50571/08, 50573/08, presuda od 13. rujna 2016.

11. ESLJP, *Imbrioscia protiv Švicarske*, zahtjev br. 13972/88, presuda od 24. studenog 1993.
12. ESLJP, *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 5310/71, presuda od 18. siječnja 1978.
13. ESLJP, *Kwiatkowska protiv Italije*, zahtjev br. 52868/99, presuda od 30. studenog 2000.
14. ESLJP, *Meftah i ostali protiv Francuske*, zahtjev br. 32911/96, 34505/97, 35237/97, presuda od 26. srpnja 2002.
15. ESLJP, *Pakelli protiv Njemačke*, zahtjev br. 8398/78, presuda od 25. travnja 1983.
16. ESLJP, *Petrina protiv Hrvatske*, zahtjev br. 31379/10, presuda od 13. veljače 2014.
17. ESLJP, *Salduz protiv Turske*, zahtjev br. 3639/02, presuda od 27. studenog 2008.
18. ESLJP, *Simeonovi protiv Bugarske*, zahtjev br. 21980/04, presuda od 12. svibnja 2017.
19. ESLJP, *Šebalj protiv Hrvatske*, zahtjev br. 4429/09, presuda od 28. lipnja 2011.
20. ESLJP, *Zherdev protiv Ukrajine*, zahtjev br. 34015/07, presuda od 27. travnja 2017.
21. ESLJP, *V. protiv Ujedinjenog kraljevstva*, zahtjev br. 11465/85., presuda od 2. prosinca 1985.
22. ESLJP, *X. protiv Federalne Republike Njemačke*, zahtjev br. 6946/75, presuda od 6. srpnja 1976.

PRESDE VSRH: citirane presude dostupne su na: https://odluke.sudovi.hr/.

1. VSRH, br. Kr-45/2019-5, presuda od 12. rujna 2019.
2. VSRH, br. Kž-Us 65/2015-9, presuda od 12. studenog 2019.

ODLUKE:

1. Odluka Odbora za ljudska prava (CCPR), communication no. 2304/2013, from 9. December 2015., dostupna na: https://digitallibrary.un.org/?ln=en.
2. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, br. U-III-521/2020., od 30. lipnja 2022., dostupna na: https://sljeme.usud.hr/usud/praksaw.nsf.

RJEŠENJA:

1. Rješenje Ustavnog suda Republike Hrvatske, br. U-III-5106/2021., od 28. lipnja 2023., dostupno na: https://sljeme.usud.hr/usud/praksaw.nsf.

PRAVNI IZVORI

1. Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima tijekom trajanja oduzimanja slobode, Službeni list Europske unije L 294, od 6. studenog 2013.
2. Direktiva 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku., Službeni list Europske Unije L 142, od 1. lipnja 2012.
3. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (NN - Međunarodni ugovori br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10).
4. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, usvojen na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda, 16. prosinca 1966. (rezolucija br. 2200 A/XXI/), stupio na snagu 23. ožujka 1976.
5. Odluka o objavljivanju mnogostranih međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka na temelju notifikacija o sukcesiji (NN - Međunarodni ugovori, br. 12/1993).
6. Opća deklaracija o ljudskim pravima, usvojena i proglašena na Općoj skupštini UN-a, Rezolucijom 217A (III), na dan 10. prosinca 1948.
7. Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14).
8. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći (NN 143/13, 98/19).
9. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (NN 145/2013).
10. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (NN 70/17).
11. Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24).

OSTALI INTERNETSKI IZVORI:

1. Report to the Croatian Government on the visit to Croatia carried out by the European Committee for the prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment (CPT), from 14 to 22 March 2017., CPT/Inf (2018) 44, objavljen 2 October 2018., dostupno na: https://rm.coe.int/16808e2a0e.